

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke Zondag

Abonnementsprijs : 400 fr. per jaar.

Postcheckrekening Nr 3185.22

Beheer en Redactie : Mr. René VICTOR, Justitiestraat, 21, Antwerpen

ALGEMENE THEORIE OVER DE VERSCHONING IN HET STRAFRECHT(*)

Rede uitgesproken door de Heer Procureur-Generaal H. BEKAERT op de plechtige openingszitting van het Hof van Beroep te Gent op 15 September 1956

1. Enkele jaren geleden, (1) gaf ik U de gedachte ter overweging, dat het gepast is, de regelen van ons repressief recht te omschrijven binnen het raam van een dualistische opvatting. Ik stelde toen, tegenover de structuur der zuivere conventie die onze reglementerende beschikkingen kenmerkt, *een objectieve orde der dingen* die de mens observeert en ontleedt, om er zijn strafwetten uit af te leiden.

Allereerst heeft deze sociale orde als kenmerkende eigenschap, een voortdurend in wording zijn; de generaties die elkaar opvolgen, voltrekken onophoudelijk de levensdaden; de menselijke ondernemingen komen op en verdwijnen zonder onderbreking, zoals in een echte kettingreactie. Deze beweging van enkelingen vindt haar uitdrukking in juridische daden, waaruit, veranderlijk en veelvuldig, de levensregelen voortspuiten (en meer bepaald de regelen van het recht), *die een eigen en duurzame werkelijkheid* verwerven, niettegenstaande het vergankelijk karakter van ons bestaan en de discontinuïteit van onze inspanningen.

2. En toch zou dit geheel van instellingen niet lang van kracht blijven, zonder de invloed van een machtige inwerking van de menselijke wil, die we niet steeds waarnemen.

De verscheidenheid der gedragingen en de veelvuldigheid der mutaties van allerlei aard, werken het verouderen in de hand, van de normen die de toestand van een maatschappij, op een bepaald tijdstip, gekristalliseerd heeft. Dit verklaart waarom aan vele

(*) De term *verschoning* vergt, ten overstaan van de Nederlandse wetgeving, enige verklaring:

In het Belgische strafrecht heeft de term « *verschoning* », voorkomend in de uitdrukking « *gronden van verschonning* », enkel betrekking op die gevallen waarin aan de dader (en eventueel aan de mededaders of medeplichtigen), op zekere gronden door de wet voorzien, vermindering of vrijstelling van straf toegekend wordt.

In het Nederlandse recht heeft de term « *verschoning* » enkel betrekking op de gevallen waarin getuigen op zekere gronden, van hun plicht tot het afleggen van verklaringen kunnen ontheven worden. Deze term omvat dan ook begrippen die, zonder ermede samen te vallen, een zekere overeenkomst vertonen met de Belgische concepten van « *wraking* » (artikel 399, Belg. W. S. V.), d. i. de mogelijkheid voor getuigen tot het invoeren van het beroepsgeheim, het verbod bepaalde personen als getuige op te roepen of in verhoor te nemen. (artikel 322, Belg. W. S. V.).

wetten en zelfs grondwetten, geen lang leven beschoren is. Zoals de andere disciplines en in weerwil van zijn imperatieve aard, geeft het recht geredelijk toe aan de evolutie en, indien het zich verzet, doet men het buigen. (2)

Buiten de objectieve maatschappelijke orde, bestaat er dus een machtigere werkelijkheid die, in bepaalde gevallen, de wet maakt, ze in andere gevallen bevestigt en, in het algemeen, haar betrekkelijke duurzaamheid verzekert. « *Zonder de herinneringen* », heeft een vooraanstaande socioloog gezegd, « *zonder* » de vooruitzichten, de gewoonten, de voornemens, de » wil, de wensen van de enkelingen, geen blijvende » maatschappelijke inrichting noch degelijke regels. » Met andere woorden, de objectieve sociale orde » heeft als bestaansvoorwaarde, een subjectieve morele orde : het bewustzijn van alle enkelingen. » (3)

3. De imperatieve rol van dit maatschappelijk bewustzijn, in de evolutie van het recht, is vooral voelbaar in zaken van strafrechtelijke aard. De regelen van het recht, door een straf gesanctioneerd, doch die niet overeenstemmen met de morele eisen die het patroon van onze gemeenschap uitmaken, zijn tot mislukking gedoemd. Graag had ik U hiervan een paar voorbeelden aangehaald, doch de plaats noch het ogenblik zijn hiertoe geschikt. (4)

Zoals ieder van ons, ondergaat de wetgever de inwerking van de psychologische toestanden van dit maatschappelijk bewustzijn. Hij zou er zich niet kunnen van losmaken, daar er tussen de rechtsdaden en de subjectieve morele orde die ze bepaalt, een wederzijdse determinerende werking bestaat. (5)

4. De onderwerping van de rechtsregel aan dit bewustzijn, blijkt duidelijk in de gevallen waar de wet zelf toegeeft dat de normen van de repressie, ten andere beslist noodzakelijk, een zekere buigzaamheid bezitten. Ik denk hier aan de gronden van rechtvaardiging, de gronden van verschonning en de verzachtende omstandigheden.

Mijn voornemen is heden, mij te beperken tot de gronden van verschonning daar hun meest kenmerken-

de eigenschap er in bestaat, dat ze steeds vastgelegd zijn *in een wet*. (6) Zij zijn de begrenzingen waaruit een hogere orde zich niet kan vrijmaken.

Men hoeft er niet aan te denken het gestelde onderwerp binnen de gebruikelijke perken van deze mededeling, volledig uit te diepen. Het juridisch commentaar van alle wetsbepalingen die een immuniteit voor repressie waarborgen, is niet het voorwerp van dit werk. Sommige practici hebben er zich met succes op toegelegd.

Het is echter veel zeldzamer, door de rechtsleer te zien onderzoeken, welke de diepere aard is van de verschoningen en welke hun wisselwerkingen zijn met de imperatieven van het maatschappelijk bewustzijn. Het geheel van de uitwerkingen van de verschoning, heeft evenmin het voorwerp uitgemaakt van een systematische studie. (7)

Dit is voorzeker een leemte. Het gebeurt niet zelden dat de verschoning miskend wordt, onopgemerkt blijft voor de partijen of verwijderd gehouden wordt uit het gerechtelijk debat, ten gevolge van een betreurenswaardige collectieve onachtzaamheid. (8)

Dikwijls wordt ze ook verward met naburige juridische begrippen, die evenals zij, integreerend deel uitmaken, van het processus der zo kiese en ingewikkelde appreciatie van het zedelijk bestanddeel van het misdrijf. (9)

5. Zelfs de gedachten van ervaren juristen, missen precisie in de uitdrukking van de elementen, die eigen zijn aan de verschoning. In het geïnterpreteerde strafwetboek van Nijpels en Servais, wordt gezegd, dat, op dit gebied, de auteurs niet dezelfde taal gebruiken, dat het woord « verschoning » in hun werken geen welomlijnde bepaling krijgt, dat het bij de enen tegelijk duidt op de omstandigheden die de straf uitsluiten en deze die ze verminderen, en bij de anderen alleen op deze, die de straf verzachten!

« Deze onzekerheid in de taal », zegt de commentator, « geeft dikwijls aanleiding tot misverstand en » sticht verwarring in de geest ». (10)

Ortolan heeft in zijn « *Traité de droit pénal* », de wisselvalligheden nagegaan van het begrip verschoning, in het tussentijdig recht en in de jurisprudentie vóór de strafwetgevingen van 1808 en 1810. (11)

« *Zodanig waren* », besluit hij, « de onzekerheden en » zodanig de moeilijkheden van een systeem, in hetwelk men, bij gebrek aan voldoende precisering, de » gronden van onschuld in voortdurende verwarring » aantreft met de afdoende verschoningen, deze laatste » met de verzachtende verschoningen en, onder » deze laatste nog, de verschoningen met invloed op » de absolute schuld, te bepalen door de wetgever, » met de verschoningen met invloed op de individuele » schuld, die moeten overgelaten worden aan de rechter van de schuld in elk proces ».

6. Al is het waar, dat « het licht opgaat » in deze verwarring en, al heeft het juridisch begrip van de verschoning een zekere technische betekenis gekregen in het strafwetboek van 1810 en in het onze, dan blijven er toch nog heel wat problemen over, die aanleiding geven tot betwistingen.

Zou het anders kunnen? De gronden van rechtvaardiging of van verschoning en de verzachtende omstandigheden, wijzigen de draagwijdte van het morele element van de inbreuk. Zij verbreken de intellectuele band die de mens met het misdrijf verbindt. Zeer dikwijls, verplicht het zoeken naar de psychologische waarheid, de rechters tot ontleding, die verwantschap vertonen met de metafysische speculatie en, wat te zeggen dan, wanneer het normale

verloop van daad en overleg, bij de overtreder zulkdanig gebrek vertoont, dat het de inbreuk vermindert of uitschakelt.

De verschoning verdient dus, dat men zich er op toelegt, ze te bepalen, de verschillen juist vast te stellen die haar onderscheiden van de verzachtende omstandigheden, en haar uitwerking vast te leggen wat betreft de bevoegdheid, de procedure en de straf.

7. In de sociale verhoudingen van mens tot mens, zijn de begrippen « rechtvaardig » of « onrecht », geen abstracties; zij verschijnen niet als « iets van de rede » (12); zij zijn eerder een geheel van instinctieve reacties, die zich voordoen zonder tussenkomst van de intellectuele faculteiten. Meer bepaald is de reactie tegen het onrecht, in grote mate, een spontane beweging van het hart, voortkomend uit een fysiologische impuls, zonder dat het individu ooit komt, tot werkelijk overleg. (13)

De geest wordt gewoonlijk in zoverre verrast door het plotse en onverwachte karakter van zijn waarnemingen, dat het individu niet, uit zichzelf, van zijn mogelijkheden tot beheersing kan gebruik maken en dat het, indien niets de stuwende bewegingen van zijn passie komt temperen, niet meer in de mogelijkheid verkeert, de werkelijke toestand te beoordelen, noch elk van zijn plichten duidelijk te onderscheiden (14).

8. De aspecten van deze reactie kunnen verschillen, onafhankelijk van de fysische ontredde die ze bepaalt. Zij verschijnt bij zekere individuen onder de vorm van beweeglijkheid, onderwerping of vlucht; bij anderen is het de woede, de wraakzucht, de agressiviteit die overheerst. In elk geval gaat het om een natuurlijk verschijnsel, onbewust en bijna uitsluitend gedetermineerd door de fysische en psychische persoonlijkheid van het individu. Dikwijls vindt men er min of meer opvallende symptomen van in de erfelijkheid en sporen ervan in de psycho-somatische evolutie (15).

9. Zoals we gezien hebben, wordt elke aanslag op de fysische, morele of patrimoniale integriteit, « door de mens opgevat, als aangedaan aan het ik ». (16)

In de meerderheid der omstandigheden van het leven in gemeenschap, wordt dit « ik » beschermd: het maatschappelijk wezen geniet van een collectieve bijstand, in verhouding tot de graad van ontwikkeling van de sociale groep. Wanneer de collectieve hulp tegenover hem in gebreke blijft (doordat ze onbereikbaar is of slecht georganiseerd) (17) neemt zijn gedrag de vorm aan van « zelfhulp »; door een natuurlijke terugkeer tot de houding van de mens, in de vereenvoudigde verhoudingen, van het primitieve maatschappelijk leven. Van dat ogenblik af, zal geen enkele levensregel, essentieel voor de groep, nog het gebruik kunnen bepalen, dat ieder maakt van zijn natuurlijke mogelijkheden of van verworven hulpmiddelen; alleen de passies en de gevoelens, die in de menselijke natuur liggen, zullen hun dwang uitoefenen. (18)

Het is dus volledig normaal, dat de mens, geplaatst in omstandigheden uit dewelke hij zich niet kan bevrijden, zonder beroep te doen op de grondneigingen van zijn natuur, (19) vrije loop geeft aan zijn passies, en gehoorzaamt aan deze wetten die wij « natuurlijk » noemen, onafhankelijk ten andere van de concrete inhoud, die wij hun toeschrijven. (20)

Zulke toestanden zijn, in het leven der gemeenschappen, uitzonderlijk, indien geen afwijking, en, hoe meer de maatschappelijke vooruitgang versterkt, des

te meer verwacht men zich er aan, ze te zien verdwijnen.

« De zending der beschaving », zegt A. Prins, « staat er juist in, de passie in toom te houden door de wettelijkheid en op die wijze de publieke orde te verwezenlijken. De mens mag niet kunnen ontsnappen aan de gevolgen van zijn daden, onder voorwendsel dat hij de overweldigende drang van zijn passies heeft ondergaan; indien iedereen daar straf feloos kon aan gehoorzamen, zouden wij terugkeren tot een toestand van barbaarsheid en anarchie ». (21)

10. Wij staan tegenover een dilemma: ofwel ontken het recht de toestand van passie, en zal de repressie van zekere misdrijven ontbloeit zijn van alle billijkheid; ofwel zal de billijkheid het recht inspireren, en zekere toegevingen opleggen, bij toepassing van strenge principes. « Dit neemt niet weg », zegt nog Prins, « dat in bijzondere gevallen, de wet de invloed der gevoelens erkent...! De menselijke persoonlijkheid heeft rechten die haar toelaten te handelen binnen welbepaalde grenzen » (22 - 23).

De individuele positie kan dus als volgt samengevat worden: het uiteindelijke doel van ons recht, is het algemeen nut; alle strafwetten die van deze norm uitgaan, verzetten zich tegen de agressiviteit en haar componenten, haat, jaloezies, woede, verontwaardiging, afkeer of gepriktheid (24); maar de rol van deze norm is niet eenvoudig een hinderpaal, een rem of tegengewicht te zijn, voor het spel van een individueel recht. (25) Door haar, wordt de eensgezindheid der gemoederen gevrijwaard; zij is eveneens de bewaarster van deze subjectieve morele orde, uit naam van dewelke, zij elk geïsoleerd antagonisme veroordeelt of kwijtscheldt, naargelang het al of niet met de vereisten van het sociaal bewustzijn, overeenstemt.

11. Dit is de oorsprong en de verklaring der wettelijke beschikkingen die we hier en daar terugvinden in het strafwetboek of in de bijzondere wetten en die, onder verschillende benamingen, aan de repressie doen verzaken of ze milderen.

De omstandigheden die men *gronden van rechtvaardiging* noemt, hebben geen andere grondslag: de dader bevindt zich op het ogenblik dat hij het misdrijf pleegt, in een uitzonderlijke toestand, die hem er het recht toe geeft, het te plegen. Het strafbaar feit, is verbonden, op het ogenblik van het plegen ervan, met een ander feit, waarvan het nakend zijn een *individueel gevaar uitmaakt* en dat, op zichzelf, een reactie wettigt. Wanneer deze reactie gerechtvaardigd is, is de inbreuk *gewettigd*, de strafrechtelijke immuniteit is absoluut (26).

Onthouden we dat het gerechtvaardigde feit deel uitmaakt van een objectief complex, dit wil zeggen, van een geheel van gebeurtenissen verenigd door *noodzakelijke* interferenties; het is ten andere dat, wat de theoretische ontleding ervan, bijzonder kies maakt. (27)

De *omstandigheden* die men *verzachtend* noemt, staan alle min of meer rechtstreeks in verhouding tot *passionele conjuncturen* en, in zekere gevallen zijn het werkelijke onbedwingbare drijfveren van onze psychische natuur. Maar, zoals men ze bepaalt, (28) hangen ze niet samen met de inbreuk, *vormen ze geen noodzakelijke geheel* met het misdrijf; zij zijn niet te verbinden met de uitoefening van enig recht; zij zijn niet « wettelijk ». Alleen de billijkheid, in het bestraffen der mensen, heeft de wetgever er toe gebracht

er rekening mee te houden en ze aan de facultatieve appreciatie over te laten, van de rechter. (29)

12. Blijven nog de omstandigheden die de rechtsleer gewoonlijk samenbrengt onder de benaming *gronden van verschoning*.

Een zorgvuldig nazicht van de teksten uit het strafwetboek en uit de bijzondere wetten die, buiten de rechtvaardigingen en de verzachtende omstandigheden, expliciet een vermindering of een vrijstelling van straf aannemen, doet blijken, dat de individuele en passionele toestand, niet meer *het enige fundamentele gegeven is*, wanneer het gaat om verschoning.

13. Voor de klassieke doctrines, komt het *begrip verschoning* voort, uit twee wijsgerige concepten: *de gerechtigheid* en *het openbaar nut*. Beide zijn, ten andere, noodzakelijke componenten van de hoogste norm van het algemeen nut. (30) Vandaar ook, twee categorieën van verschoning.

14. De idee van *gerechtigheid* is aanvaardbaar, in zoverre zij de psychologische werkelijkheden weerspiegelt, die wij getracht hebben te verduidelijken (zie boven, nr 7 e. v.); zij verklaart op voldoende wijze het samenvallen der imperatieven van de wet en van het natuurrecht, in de mate waarin, dit laatste, de categorie van de zedelijke regel vertegenwoordigt. (31)

Het is inderdaad rechtvaardig dat de schuld gewijzigd wordt, wanneer het strafbaar feit, op zodanige wijze deel uitmaakt van een complex van gebeurtenissen dat, zonder een welbepaalde omstandigheid, het misdrijf nooit gepleegd zou zijn. Dit gegeven is gemeenschappelijk aan de gronden van rechtvaardiging en van verschoning en is dan ook dikwijls een bron van verwarring. « De artikelen 411 en 412 van het » strafwetboek », zegt Trousse, « staan zeer dicht bij » de wettige zelfverdediging ». (32)

Volgens mij is echter het onderscheid opvallend, wanneer men de moeite wil doen, de respectieve grondslagen der twee concepten af te zonderen. Hij die *gerechtvaardigd wordt*, is het *slachtoffer* van een fout of van een maatschappelijk feit; hij handelt onder een psychologische aandrang om een *kwaad te vermijden* dat *gepleegd wordt of gepleegd gaat worden*. (33) Daarentegen heeft, wie de « *passionele* » *verschoning* inroept, (wij noemen ze zo om ze te onderscheiden van andere die we later zullen onderzoeken), *een fout bedreven*; (34) zijn daad is een uitspatting van passie, een gebrek aan beheersing, waarvan de herhaling de maatschappelijke orde in gevaar zou brengen. De verschoonbare enkeling heeft niet gehandeld om het kwaad te vermijden; hij heeft gereageerd tegen kwaad, *dat reeds bedreven was*.

15. De wettelijke zelfverdediging, grond van rechtvaardiging, (art. 416 Swb.) vergelijkend bij de provocatie, grond van verschoning, (art. 411 Swb.) zegt Ortolan het volgende: « De geest die de mens bij de » wettelijke zelfverdediging bezielt, is een geest van » vastberadenheid, van gerechtigheid, ontbloeit van elke wraakpassie; het is het uitoefenen van een » recht. De geest die hem drijft in het geval van » provocatie, is er een van passie, van wrevel, van » wraakzucht; bij nakend gevaar is, wat we doen om » het te vermijden, uitsluitend verdediging; wanneer » het kwaad ondergaan is, vormt wat we doen om ons » te wreken, een strafbare uitgelokte daad. Aldus zijn » er twee onderscheidingstekenen tussen de twee si-

» tuaties, het ene materieel en het andere moreel :
 » het materieel kenteken : het tijdstip op hetwelk de
 » daad voltrokken wordt; het moreel kenteken : de
 » geest die er aan ten grondslag ligt. (35) Niettegen-
 » staande alle mogelijkheden van analogie en zeer
 » fijne nuances », zegt Ortolan verder, « zal, wie gron-
 » dig het menselijk hart ontleedt en de morele elemen-
 » ten der daden die het voorwerp der penaliteit uit-
 » maken, in alle gevallen, zelfs, in de meest verwante
 » dit onderscheid terugvinden : aan de ene kant heeft
 » de mens gehandeld met het doel zich te *verdedigen*,
 » aan de andere kant met het doel zich te *wreken*.
 » Hier, geest van verdediging, alhoewel misschien niet
 » volledig gegrond; daar, geest van opgewondenheid
 » en wraak; morele verschillen die onmiskenbaar zijn
 » in de ogen der rationele wetenschap en waarmede
 » men noodzakelijk rekening moet houden : « Tuendi
 » duntaxat, non etiam ulciscendi causa », zegt, met
 » volstrekte juistheid, de rechtsgeleerde Paulus. » (36)

16. De gronden van rechtvaardiging en de passio-
 neler verschoningen, zijn verwant langs een gemeen-
 schappelijk essentieel element : zij spruiten voort uit
 een geheel van *objectieve omstandigheden*, die een
complex van gebeurtenissen vormen, onafscheidelijk
 met elkaar verbonden.

In de gronden van rechtvaardiging, is het complex
 geplaatst buiten alle strafrechtelijke actie, gezien de
 dader gehoorzaamt aan een reflex van noodzakelijke
 « zelfhulp » en overeenkomstig met de gewone gedra-
 gingen van de mens. (37)

Bij de passionele verschoningen *behoudt dit complex*
zijn crimineel karakter (38), maar de bestraffing
 wordt verzacht, daar de « schuldige op het ogenblik
 zelf van de daad die hem verweten wordt, niet de
 volledige vrijheid bezat om met overleg te handelen »
 (39), « of voldoende geestkracht, om alle gevolgen
 van de daad, waaraan hij zich overleverde, te kunnen
 inzien ». (40)

17. Doch er bestaan in onze wetten andere gronden
 van verschoning, en wel deze waarvan de klassieke we-
 tenschap van het strafrecht, de oorsprong en de
 grondslag, aan de *idee van sociaal nut* vastknoopte
 (zie boven, nr. 13). De hedendaagse rechtsleer geeft
 er een zeer uitgebreide definitie voor : « Elke omstan-
 digheid of elk bijzonder feit, door een wet bepaald,
 dat de inbreuk laat voortbestaan of een « overschot
 van schuld » (sic), indien het een vermindering of
 een vrijstelling van straf, tot gevolg heeft ». (41)

Uit een, vanzelfsprekend onvolledig, overzicht van
 de teksten die met deze algemene bepaling overeen-
 stemmen, (cf. hierna nrs. 23 tot 31) blijkt, dat men
 de verschoningen, gemotiveerd door het sociaal nut,
 bij tientallen kan tellen, terwijl de gevallen van pas-
 sionele verschoning zeldzaam zijn : de provocatie door
 fysische of morele geweldpleging, voorzien bij artt. 411
 tot 413 van het Strafwetboek en, bij ruime interpre-
 tatie van de term « passie », de verschoningen aan-
 vaard door artt. 366, al. 2 en 371 van het Strafwet-
 boek, die vrijstellen van elke straf : hij die naar een
 gesticht een kind brengt, dat hij niet verplicht is te
 onderhouden, en de schaker, die het ontvoerde meisje
 gehuwd heeft (op voorwaarde dat het huwelijk niet
 vernietigd is). (42)

Alhoewel men de gevallen van toepassing van arti-
 kelen 411 tot 413, soms kan ontmoeten in de praktijk,
 moet men toegeven dat het strafregime van de pas-
 sionele verschoning, het voorkomen heeft van een
 uitzonderingsrecht.

18. Al de andere gevallen van verschoning blijken
 te beantwoorden aan de eisen van het klassieke crite-
 rium van het *sociaal nut*. Elke maal, dat een bepaalde
 gemeenschap oordeelt dat een strafverzachting *nuttiger*
 is voor haar belangen dan de strenge toepassing
 der straf *zou het feit een sociale verschoning* zijn (43).

Zo omschreven, dekken de niet passionele verscho-
 ningen verscheidene houdingen waarvan er meerdere
 weinig gemeens hebben met de zedenwet. Om nuttig-
 heidsredenen, genieten personen die misdadigers be-
 kendmaken (artt. 192 - 304 en 326 Swb.), aanhoudin-
 gen teweegbrengen (artt. 136 en 326 Swb.) of hun
 medeplichtigen verlaten (artt. 134 en 273 Swb.), het
 voordeel der straffeloosheid als beloning.

Ortolan heeft zich, in een nota van zijn merkwaar-
 dige studie over de « *Eléments de droit pénal* », ver-
 schenen in 1886, verzet tegen het « *procédé* » van de
 wetgever (44) : « Er is heel wat voor te zeggen, om
 » de moraliteit van deze premie van straffeloosheid te
 » betwijfelen...! » zegt hij. « De aard van de gevaar-
 » lijk en moeilijk te ontdekken misdaden, waarover
 » het hier gaat, heeft onze moderne wetgever er toe
 » gebracht, dit middel in stand te houden, waarvan
 » de vroegere wetgevingen zonder scrupules gebruik
 » maakten en waarvan de Engelse en Amerikaanse
 » wetgevers, zich nog al te ruim bedienen ».

Alhoewel zeventig jaar geleden geschreven, behoudt
 deze gedachte haar draagwijdte doch, al is ze klaarblij-
 kelijk een verklaring, toch is ze zeker geen recht-
 vaardiging !

« Een juridische regel, *positief tegengesteld* aan de
 » moraal », schrijft Prof. Dabin, (45) « moet veroor-
 » deeld worden als indruisend tegen het « gemene
 » best »... er is geen gemene best dat tegen de moraal
 » is, omdat de moraal de wet is van de mens en de
 » gemeenschap samengesteld is uit mensen... Nog
 » beter, de eerste voorwaarde voor het openbaar nut
 » op alle gebied, is de eerbiediging van de zedenwet,
 » haar voorschriften en raadgevingen, in de keuze
 » der middelen zowel *als in deze van de doeleinden*. »

19. Waar de passionele verschoningen medewerken
 aan de verwezenlijking van een hoogstaand rechts-
 ideaal, blijken dus de sociale verschoningen, een crimi-
 nele politiek te huldigen (46) van een betwistbaar
 opportunisme.

Toch geeft de strenge kritiek van Ortolan toe dat
 de genoemde handelwijze oud is, daar « de vroegere
 wetgevingen er zonder scrupules gebruik van maak-
 ten ». Wat is dan de eigenlijke toestand in dit op-
 zicht ? Zou de wetgevende macht er zich gedurende
 eeuwen toe « gerechtigd gevoeld hebben, een zeker
 doel van algemeen nut na te streven... zonder zich
 te moeten bekommeren om de morele waarde van de
 middelen » ? (47) En hoe komt het, dat vandaag nog,
 het sociaal bewustzijn zonder reactie blijft ?

20. Door het feit dat zij haar bestaansreden vond
 in de natuurwetten (zie boven nrs. 14 en 15) heeft de
 passionele verschoning de afkeuring der gewetens niet
 opgewekt. Zij komt sedert onheugelijke tijden in onze
 wetten voor. « Indien de dief gevonden wordt in het
 doorgraven », zegt de wet van Mozes, (48) « en hij
 » wordt geslagen dat hij sterft, het zal hem geen
 » bloedschuld zijn. Indien de zoon over hem opgegaan
 » is, zo zal het hem een bloedschuld zijn. »

De wet der XII tafelen (49) behandelt de dief die
 's nachts handelt, op dezelfde wijze als de wet van
 Mozes, alhoewel het Romeins recht, bij zijn oorsprong,
 de passionele verschoning en de rechtvaardiging, in

cen enkel begrip samenbrengt: « Vim, vi repellere licet ». (50)

Bij het begin van het keizerrijk huldigt een bevelschrift van Antonius Pius, de verschoning in het voordeel van de echtgenoot (en niet in dat van de echtgenote) die zijn vrouw op heterdaad op overspel betrapt. (51)

Onder het « Ancien régime », blijken verschoning en rechtvaardiging verward te zijn in de procedure van de « lettres de rémission », verleend door de soeverein. Volgens de gewoonte van het Franse koninkrijk, overheerste de regel, « dat er geen doodslag was, die niet de doodstraf meebracht ». De gevallen van verschoning werden alleen beschouwd als gemakkelijker vatbaar voor het verkrijgen van de « lettres de rémission ». (52)

Deze brieven werden dikwijls afgeleverd, van ambtswege en zonder kosten, door de kleine kanselarijen bij de Franse parlementen (53), aan dezen die « er toe » gedwongen waren (sic) doodslagen te plegen, voor » hun heil en verdediging en in andere gevallen ». (54) In feite is dit, straffeloosheid verleend langs de weg der genade om, op tussenkomst van de rechter.

In het tussentijdse recht, komen de principes van de passionele verschoning te voorschijn: een feitelijke omstandigheid, wettelijk voorzien, die de inbreuk laat voortbestaan, doch de straf vermindert op opheft.

Het eerste strafwetboek der revolutie erkent het wettelijke bestaan van de verschoning wegens provocatie, bepaalt er de voorwaarden van, en scheidt ze van de wettige zelfverdediging. De schikkingen blijven beperkt tot de doodslag. (55)

« Wanneer de doodslag het gevolg zal zijn van een » heftige provocatie, zonder dat echter het feit, » wettigde doodslag zal genoemd worden, zal hij » schoonbaar kunnen verklaard worden, en de straf » zal tien jaar « gène » (zoals men het toen noemde) » bedragen. De provocatie door mondelinge beledigin- » gen zal echter, in geen enkel geval worden aanvaard » als verschoning voor doodslag ».

De codex « des délits et des peines » van brumaire, jaar IV, breidt de verschoning van doodslag wegens provocatie uit tot « elk ander vergrijp » (wat mij een gevaarlijke kwalificatie lijkt door haar onnauwkeurigheid en haar inhoud).

Ziehier de tekst van art. 646. « Over de wijze waarop de criminele rechtbanken moeten vonnissen wanneer de beschuldigen door de gezworenen verschoonbaar verklaard zijn ».

Art. 646. — « Wanneer de jury heeft verklaard dat » het feit der verschoning, ingeroepen door de be- » schuldigde, bewezen is, beslist de rechtbank, indien » het gaat over een doodslag, dat de zaak geregeld » wordt door artikel 9, sectie 1 van titel 2 van het » tweede deel van het Strafwetboek.

« Indien het gaat over om het even welk ander mis- » drijf, herleidt de rechtbank de straf door de wet » gesteld, tot een correctionele straf die, in geen geval, » twee jaar opsluiting mag overtreffen ».

Een beschikking, verwant aan het tussentijdig recht, verdient even onze aandacht, omdat ze het merendeel der beweegredenen doet blijken, waaraan de toenmalige wetgevers hebben gehoorzaamd, wanneer ze de passionele verschoningen wettelijk maakten; het is artikel 5 der strafwet van het koninkrijk Napels, van 20 mei 1808:

« De zwaarte van de misdaad kan verschoond wor- » den door de hevigheid der woede, door de scherpe » ontstemming tengevolge van een ondergane beledi- » ging, of door de heftigheid van de passie, op voor-

» waarde dat zij rechtvaardig weze, verschoonbaar in » de ogen van de wet, dat zij voortkome uit een ern- » stige oorzaak van die aard dat ze er kan door opge- » wekt worden en dat het misdrijf zou gepleegd zijn » op een ogenblik, waarop de kalmte en het overleg » nog niet de tijd hebben gehad, terug te keren.

« Dit ogenblik wordt door de wet bepaald als een » tussenruimte van twaalf uren, tussen de belediging » en de misdaad, in acht genomen dat er sedert de » eerste geen nacht zou verlopen zijn; in dit geval, » oordeelt de wet dat de tijd waarin men slaapt vol- » staat tot het uitdoven van de hevigheid der pas- » sie. » (56)

21. De principes, gehuldigd door artikelen 321 en volgende van het Franse strafwetboek van 1810 en de artikelen 411 tot 415 van het Belgische strafwetboek van 1867, vormen dus de uitkomst van een gelijklopende ontwikkeling, van het denken en van de wetten. Zij zijn ingegeven door beweegredenen, die gemeen zijn aan de mens die de inbreuk gepleegd heeft, en het sociale lichaam dat er zou kunnen door aangetast worden.

Niets gelijkaardigs op het gebied der sociale verschoningen. De auteurs zoeken ze niet in het bijzonder te rechtvaardigen. Ortolan behoudt als enig criterium: « het sociaal nut » (57); Trousse rangschikt ze bij de afdoende verschoningen die de straf uitschakelen en meent dat zij, evenals die verschoningen, gerechtvaardigd zijn door overwegingen « van opportuniteit, sociaal nut of van criminele politiek »; (58) hij gelooft dat het onderzoek ervan, « eerder » thuis hoort in het raam van de studie der inbreuken » waarmede ze verband houden ». (59) Deze houding wordt aangenomen in de werken, die de algemene principes van het strafrecht behandelen. (60)

In werkelijkheid, werd de sociale verschoning in de Franse wetgeving eerder met terughouding bejegend. De wet op de procedure en de rechterlijke inrichting van 1791, en de « code des délits et des peines », stelden, eerst aan de jury, dan aan de rechter, drie soorten vragen:

1. Staat het feit vast?
2. Heeft de beschuldigde of de verdachte het bedreven?
3. Elke andere vraag aangaande de intentie, maar voortvloeiend uit de beschuldiging, de verdediging of de debatten. (61)

In de praktijk slaagde de verdediging er in, door het vrij interpreteren van deze derde vraag, een menigte afdoende omstandigheden te doen aanvaarden, onder dewelke men voorzeker verscheidene der tegenwoordige sociale verschoningen zou kunnen terugvinden. (62) Doch, zoals te verwachten was, baande de « code des délits et des peines » de weg voor misbruiken. Daar de wet formeel was, legde het Hof van Cassatie de rechter de verplichting op, uitspraak te doen over al de voorgestelde verschoningen, op straf van nietigheid!

De beschuldigten lieten niet na, middelen tot verschoning te gaan putten in de meest onwaarschijnlijke omstandigheden: de dronkenschap, de ellende, de zwakzinnigheid en andere... Weldra echter waren « het grote aantal, de onbeduidendheid, de tegenstrijdigheid, dikwijls zelfs (volgens de tekst der arresten » van Cassatie) de gebrekkigheid of de onzedelijkheid » der, als verzachting ingeroepen feiten, de oorzaak » van een reactie » (63).

22. Dit is de reden waarom alle verschoningen, in

het wetboek van 1810 (art. 65) en in het onze van 1867 (art. 78), *wettelijk* zijn geworden. ⁽⁶⁴⁾ Voortaan zou geen enkele « misdaad of wanbedrijf mogen ver- » schoond worden, tenzij in de gevallen door de wet » aangeduid ». Evenals haar voorganger van het tus- » sentijdig recht, dringt de wettelijke verschoning zich aan de rechter op; hij moet er rekening mede houden op de wijze die we verder zullen uiteenzetten.

Verschillend van de rechtvaardigingen en de passio- » nele verschoningen, die aan de feiten hun karakter van misdrijf ontnemen of die ze verzachten, losge- » maakt van de verzachtende omstandigheden die onderworpen blijven aan de appreciatie van de rechter over de grond, blijken de sociale verschoningen geen andere gemeenschappelijke trekken te bezitten dan deze, beschreven door een arrest van het Franse Hof van Cassatie, waaruit blijkt dat « het karakter van » verschoning *toebehoort aan elk feit* dat, volgens de » beschikkingen van de wet, van die aard is, dat het » *de straf kan verzachten, wijzigen of uitschake- » len...* » ⁽⁶⁵⁾

In werkelijkheid, spruiten zij voort uit een zeker aantal concepten die, door een systematisch onderzoek en een rangschikking der verschoningen in categorieën, kunnen afgezonderd worden.

De veelvoudigheid der gevallen en hun verscheiden- » heid, vergen echter dat de rubrieken van onze klassi- » ficering « a priori » willekeurig gekozen worden.

23. De minderjarigheid.

Sedert het van kracht worden der wet van 15 mei 1912, blijven er in het Strafwetboek slechts twee gevallen over, in dewelke de minderjarigheid van de overtreder, op het ogenblik der feiten, een grond van verschoning is.

1. Voor de misdaden bestraft met de doodstraf ⁽⁶⁶⁾ is de *leeftijd van minder dan volle achttien jaar* een grond van *verzachtende verschoning* (artikel 77 S.W.) en brengt hij de vervanging der doodstraf door levenslange dwangarbeid mee.

Deze verschoning is *algemeen* ⁽⁶⁷⁾: Zij kan ingeroepen worden door de minderjarige burger of militair, zelfs in oorlogstijd ⁽⁶⁸⁾ en voor elk misdrijf dat met de dood bestraft wordt, weze het van gemeen recht of van politieke aard. In dit laatste geval wordt de doodstraf vervangen door levenslange opsluiting ⁽⁶⁹⁾.

Deze verschoning is *persoonlijk*: « zij is gegrond » vest op het feit dat de heftigheid der passie ge- » durende de jeugd, de kalmte en de koelbloedigheid » uitsluiten, die het kenmerk zijn van de beredeneerde » wil, voor dewelke alleen, door de wetgever, de dood- » straf is behouden » ⁽⁷⁰⁾.

Het ware nauwkeuriger de individuele en sociale factoren op te roepen die steeds zo innig met elkaar verweven zijn in de menselijke ontwikkeling, en te zeggen dat tussen 16 en 18 jaar de dader van een misdaad nog niet « de volheid van wilskracht » bezit en « dat zijn persoonlijkheid nog niet volledig gevormd is » ⁽⁷¹⁾. Het doet er niet toe of hij gehuwd is of geëmancipeerd ⁽⁷²⁾, of hij mededaders of medeplichtigen heeft gehad.

Deze verschoning is *objectief*: ze is geen bestand- » deel van een crimineel complex, (zie boven, n° 16) en blijft vreemd aan de psychische persoonlijkheid van de overtreder; ze wordt gedetermineerd door een een- » voudigde stoffelijke vaststelling. Zij is *een vermoeden van de wet*, gevestigd op de idee van *gerechtigheid of billijkheid*, maar niet op de idee van sociaal nut (zie boven, n° 13 en 18).

2. De leeftijd van *minder dan volle éérentwintig jaar* is een grond van *verzachtende* verschoning voor het wanbedrijf van het ontvoeren van minderjarige voorzien door artikel 370, al. 1, van het Sw. De gevangenisstraf wordt met de helft verminderd.

Deze verschoning is *eigen* aan dit wanbedrijf. Evenals de verschoning van artikel 77, en om identische redenen, is zij *persoonlijk* ⁽⁷³⁾ *objectief* en gevestigd op de idee van *gerechtigheid*. Zij is vreemd aan elke gedachte van sociaal nut. (Zie 1) hierboven en hoger, n° 13, 16 en 18.)

24. De aangifte of deelname van de overtreder aan de repressie ⁽⁷⁴⁾.

Deze verschoning, aangenomen door de artikelen 136, 192, 304 en 326 van het Sw., brengt de straffeloosheid van de schuldige teweeg; zij is *afdoend*. Zij vloeit voort uit een feit dat op de inbreuk volgt, maar dat voorafgaat aan het voltrekken van strafbare daden die, volgens de gevallen, ernstig kunnen zijn voor de openbare orde. Zij wordt verleend aan dezen die *deelgenomen* hebben aan een complot tegen de veiligheid van de Staat (136), aan valsmunterij (192), aan niet toegelaten loterijen (304), aan verenigingen van misdadigers (326) ⁽⁷⁵⁾.

Uiteraard is deze verschoning persoonlijk, aangezien de wet tracht, dank zij de straffeloosheid, de mededaders of medeplichtigen te achterhalen.

Al hebben de juridische voorwaarden van de straffeloosheid geen belang voor dit algemeen overzicht, wil ik opmerken dat de aanbrenger op *zulkdanige wijze moet gehandeld hebben dat hij de openbare macht er toe in staat stelt, de inbreuk te beteugelen* ⁽⁷⁶⁾. Deze *specifieke* verschoning is dus gegrondvest op het openbaar nut; zij is niet alleen een premie voor de aangifte; zij heeft een moreel aspect: zij streeft er naar een breuk te doen ontstaan onder de daders van zware misdrijven en de *minst schuldigen* er toe te bewegen zich van de anderen af te scheiden, door terug te keren tot een houding die niet meer anti-sociaal is.

Drie beschikkingen, in bijzondere wetten, huldigen gelijkaardige gronden van verschoning:

1. *Artikel 5 der wet van 12 maart 1858*, betreffende de misdaden en wanbedrijven die de *internationale betrekkingen aantasten*.

Opmerking: De aanhouding van de medeplichtigen, zelfs na de instelling der vervolgingen teweeggebracht, is een afdoende omstandigheid voor dit misdrijf.

2. *Artikel 177 der wet van 28 augustus 1822* op de douanen en acijnzen, stelt van elke straf vrij, degene die, vóór elk onderzoek of navorsing, het bestaan van een onwettelijke opslagplaats aangeeft.

3. *Artikel 3 van het koninklijk besluit van 22 augustus 1934, bevestigd door de wet van 4 mei 1936*, inzake douanen en acijnzen, stelt vrij van elke straf, al wie spontaan bedrog en onregelmatigheden in de douane-aangiften, ter kennis brengt van de Minister van Financiën en *bovendien* het bijkomend bedrag der ontdoken rechten en taksen betaalt.

25. De onderwerping aan de wet.

Deze grond van verschoning is verwant met de aangifte, doordat hij straffeloosheid verleent aan hen die, onder de daders van misdrijven, de *minst schuldigen* zijn en *zich van de anderen afscheiden*, verzakend aan hun anti-sociale houding of gedrag. Hij is vastgelegd in de artikelen 134 en 273 van het Sw., voor feiten die gelijktijdig met, of na de wanbedrijven van op- » roer (134) of weerspännigheid (273) in bende gepleegd

zijn, ten voordele van dezen die gehoor geven aan de bevelen der overheid. Hij wordt beschouwd als een middel om het stillen van oproer te bevorderen (77), en wordt dus gerechtvaardigd door het *sociaal nut*.

Deze verschoning is *afdoende* en *persoonlijk* (77bis) om de redenen die aangewezen zijn voor de aangifte (zie boven, n° 24) (78).

Een enkele bijzondere wet, *de disciplinaire en strafrechtelijke codex voor koopvaardij en zeevisscherij, van 5 juni 1928*, voorziet een gelijkaardige verschoning voor mouterij en opstand tegen het gezag van de scheepskapitein (cfr. artikelen 25, 26, 28, 29, 32, 33 en 38. Deze laatste beschikking stelt de juridische voorwaarden van de verschoning vast. Zij zijn gelijkwaardig aan deze van artikelen 134 en 273 van het Sw.).

26. De familiale verbondenheid.

In drie gevallen heeft het Sw. zich laten inspireren door *humanitaire overwegingen* (79) ten einde aan de leden van een familie die *hulp verlenen* aan een van hun verwanten, de *straffeloosheid* toe te staan: het verbergen van incivieken (artikel 121, al. 5), de hulp bij de ontvluchting van een opgeslotene (artikel 335, al. 2), het helen van misdadigers (artikelen 339, 340 en 341 (80)).

Juridisch gezien, zijn deze verschoningen uitzonderingen op de regel der deelneming. Zij hebben *niets gemeens met de idee van maatschappelijk nut*; zij worden bepaald door louter gevoelsredenen.

De wetgever heeft op beperkende wijze vastgelegd, welke de leden der familie zijn die van de immuniteit kunnen genieten: de verwanten in opgaande en neergaande linie, broeders en zusters, aanverwanten in dezelfde graad, echtgenoot en echtgenote, zelfs wanneer ze gescheiden zijn (81). Om reden van het humanitair karakter van de verschoning, dient ze uitgebreid te worden tot de natuurlijke verwantschap en de verwantschap door aanneming, die op wettelijke wijze vastgelegd zijn (82).

Deze grond van verschoning is *bijzonder*, voor de inbreuken voorzien door artikelen 121, 335 en 341 (83). Hij is eveneens *persoonlijk*, daar hij gevestigd is op de familiebanden door de wet bepaald; het spreekt van zelf dat hij ten goede moet komen aan de mededader of medeplichtige die een van de voorziene familiebanden kan inroepen, maar dat hij niet kan aangevoerd worden door om het even welke andere deelnemer aan het misdrijf. De bloed- of aanverwantschap moet bestaan op het ogenblik van het misdrijf; zij heeft geen invloed wanneer zij verworven werd tussen het ogenblik van het misdrijf en dat van het vonnis (84).

27. De morele en patrimoniale eenheid van de familie.

De grond van *afdoende* verschoning, bedoeld door artikelen 462, 492 en 504 van het Sw., is verwant met de vorige in verschillende opzichten.

De doctrinale rechtvaardigingen ervan verschillen: Trousse meent dat de immuniteit die verleend wordt aan de inbreuken tegenover het eigendom, bedreven ten nadele van zekere bloed- en aanverwanten, voortvloeit uit overwegingen van *sociale gepastheid*, uit het *afwezig zijn van elk onmiddellijk belang bij de repressie* en uit het feit dat een gerechtelijke tussenkomst de *familie-onenigheid nog zou doen verergeren* (85). Volgens Nijpels en Servais heeft de wetgever gehoor gegeven aan beweegredenen van *sociaal nut* (86). Zij geven toe dat ook andere overwegingen hem kunnen geïnspireerd hebben (87):

De grenzen van het eigendomsrecht, onder de personen wier bloed- of aanverwantschap grond van verschoning is, zijn duidelijk in de burgerlijke wet vastgelegd; toch kan er, in feite, onder hen een soort van « *recht op elkaars eigendom* » bestaan, dat, alhoewel niet verwezenlijkt, een klaarblijkelijke invloed uitoefent op de ontvreemding » (88).

Moest men deze opvatting aanvaarden, ware de verschoning het uitvloeisel van een *sociale onnauwkeurigheid* wat betreft het eigendomsrecht van familiegoederen, onnauwkeurigheid die, vanzelfsprekend, de evolutie der ideeën heeft ondergaan en zich heeft verscherpt sedert 1804.

In 1810 gaf de « *Orateur du Gouvernement* » de voorkeur aan overwegingen van morele en psychologische orde, om reden dat de betrekkingen tussen personen die van de verschoning genieten, « *te intiem* » zijn, opdat het zou passen dat het openbaar ministerie, ter gelegenheid van geldelijke belangen, er zou mede belast worden familiegeheimen te gaan uitpluizen, die misschien, nooit openbaar zouden mogen gemaakt worden... of straffen uit te lokken, waar van het gevolg niet alleen zou zijn verslagenheid te verwekken onder alle leden der familie, maar die ook nog een grond voor blijvende verdeling en haat zouden kunnen zijn » (89).

In feite zijn de beweegredenen van de wetgever veelvuldig: het blijkt dat, in dat verband, de uitgebrachte meningen meer gevoeld dan overwogen zijn. Nijpels en Servais stellen voor dat men zich zou houden aan een pragmatische formule: « *Het middelmatig belang van de gemeenschap bij de repressie* » (90).

Ik ben er toe geneigd te geloven, dat buiten de gepastheid, het belang of het nut van de gemeenschap, de wetgever eveneens de tradities heeft menen te moeten vrijwaren, die de *samenhorigheid van de familiale cel beschermen*, door het in stand houden van de *onschendbaarheid van de haard* en door het *voorvaderlijk gezag* te versterken.

Alhoewel eenparig wordt aangenomen (91) dat de strafrechtelijke schuld en de verantwoordelijkheid van de pleger van een inbreuk (92) één blijven niettegenstaande dat de vrijstelling of vermindering van straf om reden van verschoning, niets afdoet aan de strafrechtelijke schuld en de verantwoordelijkheid, bepaalt de beschikking van artikel 462 (en *het is de enige*) uitdrukkelijk, dat de verschoonde feiten slechts aanleiding zullen geven tot « *burgerlijke vergoeding* ». De ontvreemdingen waarover het gaat, behouden dus alle eigenschappen van de diefstal, wat de uitbreiding van de immuniteit rechtvaardigt tot de afpersing (93), vernieling van bescheiden (94) en heling (95) (cfr. artikelen 470, 505 en 527 van het Sw.). Twijfel is gerezen met betrekking tot het karakter « *ex re ipsa* » of het *persoonlijk* karakter van deze immuniteit.

« *Zij zou voortkomen* », *ex re ipsa*, « *indien ze gevestigd was op de gedachte dat er onder bloed- en aanverwanten een soort van collectieve eigendom bestaat, die op geen enkel hoofd rust, doch een beheerder heeft.* »

Zij zou *persoonlijk* zijn indien ze « *uitsluitend gevestigd was op het feit dat, in het belang van de waardigheid der familie en bijna van de sociale zedelijkheid, de wet verbiedt dat, voor geldelijke belangen, leden van eenzelfde familie, nauw aan elkaar verwant, elkaar straffen zouden doen oplegen die zelfs criminele straffen kunnen zijn* » (96).

Het blijkt uit deze gedeeltelijk juiste overwegingen, dat de nauwkeurige kennis van de beweegredenen

van de wetgever essentieel is, indien men de draagwijdte wenst te bepalen van een gerechtelijke instelling. Men geeft tegenwoordig toe dat het begrip « familie » niet meer alle elementen van de gemeenschappelijke eigendom van het Romeins recht bevat. De strafbaarheid der mededaders en helers, zoals ze formeel bevestigd wordt door artikel 462, al. 2, laat trouwens geen enkele twijfel bestaan aan het persoonlijk karakter der immuniteit (97). Toch wordt, in tegenstelling met de verschoningen gevestigd op de familiale verbondenheid, (boven, n° 26) en op de burgerlijke principes die het patrimonium beheersen, de verschoning van artikel 462, al. 2, niet verleend aan de gescheiden echtgenoten (98), maar zij breidt zich uit tot de natuurlijke verwantschap en de verwantschap door aanneming, die op wettelijke wijze vastgelegd zijn (99).

28. De niet geslaagde aanslag.

Waar artikel 51 van het Strafwetboek het gevolg bepaalt dat moet gegeven worden aan misdadige handelingen die hun doel gemist hebben, heeft de wetgever als grond van verschoning (100) voor de misdaden bedoeld door artikelen 101, 102, 103 van hetzelfde wetboek, het feit gesteld dat de aanslag tegen de Koning, de Kroonprins of de Koninklijke Familie, zekere mogelijke of verwachte resultaten heeft gemist.

« Het Strafwetboek, zeggen Rigaux en Trousse, dat » inzake aanslagen en samenzweringen, grotelijks de » subjectieve strekking van de repressie heeft op » geofferd, door de poging op dezelfde wijze als het » voltrokken misdrijf te beteugelen..., neemt hier het » objectieve standpunt in, door een strafverzachting » op te leggen, om reden van de mindere zwaarte van » het bereikte resultaat, onafhankelijk van de wil van » de dader » (101).

Ten einde het *bijzonder karakter* van deze drie verzachtende verschoningen te doen uitkomen, heeft de wetgever ze voor elke misdaad omschreven; zij spruiten ook voor « *ex re ipsa* », daar de « mindere zwaarte van het resultaat », grond der verzachting, zich voordoet « onafhankelijk van de wil van de dader » (102).

29. De vergoeding van de schade.

De vergoeding van de schade door een misdrijf veroorzaakt, is nooit op zichzelf een grond van verschoning, zelfs wanneer zij gebeurt vóór het instellen der vervolgingen (103). De wetgever maakt op deze regel enkele uitzonderingen, gerechtvaardigd door de bijzondere aard van zekere misdrijven; de effecten zonder dekking (artikel 509, al. 2, van het Sw.), de afzetterij (artikel 508bis, al. 3, van het Sw.) en artikel 16 van het Gezondheidsdecreet van 18 juli 1831.

Voor de effecten zonder dekking en voor de afzetterij, is de vrijwillige betaling slechts afdoende met betrekking tot de *publieke vordering*. Zij verhindert niet dat een vonnis in kracht van gewijsde, uitgevoerd worde (cf. 508bis en 509: « zal de publieke vordering doen staken » — « de vervolgingen zullen geen plaats hebben of zullen ophouden »). De betaling, gedaan tussen het ogenblik van het vonnis en dat waarop het kracht van gewijsde verkrijgt, is, volgens mijn mening, afdoend: zij belet bijvoorbeeld dat het Openbaar Ministerie beroep aantekent, hetwelk een daad van vervolging is.

Daarentegen, wordt door artikel 16 van het Gezondheidsdecreet « *van elke vervolging en straf vrijgesteld* », hij die onjuistheden en valse verklaringen

op gebied van gezondheid, rechtzet, vóórdat er gevaar voor de openbare gezondheid is *kunnen* ontstaan en vóórdat ze aan de overheden bekend zijn.

De reden van bestaan van deze bijzondere verschoningen, in dewelke het sociaal nut en het moreel berouw (104) nauw verbonden zijn, ligt aan de ene kant (artikelen 508bis en 509) (105), in de betrekkelijke ernst van het misdrijf, dat elk moreel element verliest, indien er op een dicht bij de feiten gelegen tijdstip « een *mogelijkheid* tot betalen » bestaat en, aan de andere kant (artikel 16 van het Gezondheidsdecreet) in de afwezigheid van schadelijke gevolgen. (Zie in dat verband de artikelen 7 tot 10 van het Gezondheidsdecreet.)

Alhoewel het moeilijk zou zijn zich een deelneming van verscheidene personen aan deze drie inbreuken voor te stellen, moet men toch toegeven dat de verschoning voor herstel « *ex re ipsa* » voorkomt; zij zal de eventuele mededaders en medeplichtigen ten goede komen.

30. Het bevel van de overheid.

De rechtsleer in Frankrijk en de rechtspraak en rechtsleer in België lopen uiteen met betrekking tot de *aard* der omstandigheden voorzien bij artikelen 152 en 260 van het Strafwetboek van 1867, die de strafrechtelijke gevolgen, uit gegeven bevelen voortvloeiend, toepassen op de oversten, die deze bevelen gegeven hebben.

De twee wetgevingen vertonen verschillen van redactie:

1. Artikel 152 van het Belgisch Strafwetboek:

« Indien de verdachte bewijst dat hij heeft gehandeld... worden de bij vorig artikel gestelde straffen » alleen toegepast op de meerderen... »; artikel 114 van het Franse Strafwetboek: « Indien hij bewijst dat » hij gehandeld heeft op bevel van zijn oversten... zal » hij vrijgesteld zijn van straf, dewelke, in dit geval, » alleen op de oversten zal toegepast worden... ».

2. Artikel 260 van Belgisch Strafwetboek:

« ... doch bewijst hij dat hij genhandeld heeft op » bevel van zijn meerderen... zo blijft hij vrij van » straf... ». Artikel 190 van het Franse Strafwetboek: « ... de artikelen ... *zullen ophouden toepasselijk te zijn*... de straffen... zullen slechts van toepassing » zijn op de oversten... »

In Frankrijk zijn deze omstandigheden « *gronden van verschoning* » (106). In België zijn zij « *gronden van rechtvaardiging* », vrijstellend van elke inbreuk (107).

Het voornaamste argument van het Belgisch standpunt is de *afwezigheid van het element intentie*, dat door de wet vereist wordt opdat er inbreuk zou zijn, daar het bevel werd gegeven door een overste aan wie men hiërarchische gehoorzaamheid verschuldigd is en in verband met voorwerpen die tot zijn bevoegdheid behoren. De aanwezigheid van deze twee omstandigheden doet bij de ondergeschikte een kritisch onderzoek *veronderstellen*, dat *de wil om de wet te overtreden uitsluit* (108).

In die omstandigheden zou de uitzondering van artikelen 152 en 260 zelfs geen rechtvaardiging zijn (109).

31. Verscheidene verschoningen.

Er blijven mij nog enkele gronden van verschoning te noteren, die verspreid liggen in onze repressieve wetgeving en waarop de aandacht van de navorser

nuttig kan gevestigd worden. Zij zijn door geen enkele *gemeenschappelijke* beweegreden ingegeven.

1. De vrijstelling van straf gehuldigd door artikel 300 van het Strafwetboek, in het voordeel van de drukker en de verspreiders van een gedrukt geschrift dat niet voldoet aan de vereisten van artikel 299 van hetzelfde wetboek (ware aanduiding van de naam en de woonplaats van de schrijver of de drukker van het stuk).

Deze immuniteit is het logisch gevolg van de « trapsgewijze » verantwoordelijkheid bepaald door artikel 18 van de Grondwet. Zij is *afdoend*, *bijzonder* en *persoonlijk* (in die zin dat de mededaders er niet kunnen van genieten, tenzij zij de hoedanigheid hebben en de bedrijvigheid uitoefenen, door de wet aangegeven).

2. De strafvermindering toegestaan door artikel 396, al. 3, van het Strafwetboek, aan de moeder die kindermoord pleegt op haar onwettig of zelfs uit overspel geboren kind (110). Deze *verzachtende* verschoning vindt haar oorsprong in de houding van de jury, die, toen het Strafwetboek van 1810 nog in voege was, de vrijspraken vermenigvuldigde ten einde de veroordeling van de beschuldigde, tot de straf voor vrijwillige doodslag te verhinderen. Zij is *bijzonder* en *persoonlijk*, daar alleen de moeder vrees voor maatschappelijke afkeuring kan invoeren (111). Zij is geïnspireerd op *maatschappelijke gronden*: een betuiging verzekerende die de vereisten van algemene intimidatie door de strafwet noodzakelijk maken.

3. De omzetting van straf, toegestaan door artikel 511, al. 2, aan de brandstichter die, met kwade of bedrieglijke bedoeling, goederen (onroerende) heeft in brand gestoken die *hem alleen toebehoren*.

Deze verschoning is *verzachtend*; zoals de passionele verschoningen van artikelen 411 tot 414 van het Strafwetboek, verandert zij de misdaad in wanbedrijf en stelt problemen van kwalificatie, bevoegdheid en procedure, die verder zullen onderzocht worden.

De strafvermindering wordt gerechtvaardigd door het feit dat het hier gaat over een misdrijf dat niet bestond vóór de oprichting van de maatschappijen voor verzekering tegen brand (112) en waarvan het moreel element totaal verschilt van datgene dat vereist is voor de andere feiten, voorzien in de eerste sectie van hoofdstuk III, titel IX, boek II van het Strafwetboek.

Het gaat hier, juist gezegd, om een delict « sui generis », gekenmerkt door *een moreel element* (het voornemen zijn eigen goed te vernietigen, maar met het doel een aanslag te plegen op het goed van de assuradeur) en *een materieel element* (de vernieling van het eigen patrimonieel bezit) die er eigen aan zijn.

Wanneer wij, met de opstellers van het wetboek, aannemen dat de brandstichting betuigd wordt als *middel van vernieling*, wegens het gevaar dat zij doet lopen aan de gemeenschap (113), is het misdrijf van artikel 511, al. 2, wel zeker een verschoonbare misdaad. De verschoning vloeit voor « *ex re ipsa* » daar zij voortkomt uit een element dat eigen is aan het voorwerp van het misdrijf; mededaders en medeplichtigen moeten er het voordeel van genieten, zelfs wanneer zij niet de eigenaars zijn van het in brand gestoken goed. Deze verschoning is ook *bijzonder*.

4. Ik citeer, ter herinnering, twee gronden van verschoning, die ik als passioneel heb beschouwd (cf. boven, n° 17):

a) naar een gesticht brengen van een kind dat men

niet verplicht is te onderhouden (artikel 366, al. 2, van het Strafwetboek);

b) het minderjarig meisje dat men ontvoerd heeft, huwen (artikel 371 van het Strafwetboek).

De verschoning van artikel 336, al. 2, vindt haar oorsprong in de gewettigde verontwaardiging, opgewekt door het misbruik maken van andermans goedheid. Het feit dat de verontwaardiging opwekt en het verschoonde misdrijf dat onder de invloed van dit gevoel gepleegd wordt, vormen een crimineel complex. De band die de twee feiten verbindt is wel *zwakker* dan bij de provocatie, maar volgens mij volstaat het bestaan ervan om deze verschoning *persoonlijk* te maken, waar ze ook *afdoend* en *bijzonder* is.

De verschoning van artikel 371 is ingegeven door de aard der intenties van de schaker. Het huwelijk is de maatschappelijke consecratie van de liefde; hij die met de voor dit gevoel geldende normen gebroken heeft, *met het doel het huwelijk te verwezenlijken*, is niet meer in een toestand van misdadigheid, *van zodra het huwelijk voltrokken is!* De verschoning is *afdoend*.

Trouse laat opmerken dat zij « vervalt », indien het huwelijk nietig verklaard wordt (114). De redenen voor deze beperking (die wij nu niet hoeven te onderzoeken) hebben zekere auteurs er toe gebracht deze verschoning te beschouwen als voortvloeiende « *ex re ipsa* »: door het feit van het huwelijk zou het ontvoeren, retroactief en objectief, geen misdrijf meer uitmaken; personen die er aan deelgenomen hebben, gaven hun medewerking voor een daad die niet strafbaar is (115).

De verschoning doet zich echter derhalve voor onder twee aspecten die haar eigen zijn:

a) Het is de enige die « voorlopig » is (116).

b) Het is de enige voor dewelke de wetgever in duidelijke termen de betuiging der deelneming heeft uitgesloten.

Wil dit zeggen dat ze *uiteraard* geen *persoonlijke* verschoning gebleven is?

Wat ook de schijn moge wezen en alhoewel ze haar oorsprong niet heeft in een « daad van de mens » in de juridische betekenis van het woord, is de verschoning van artikel 371 een van de twee factoren van een crimineel complex. Ik verwijs hier naar de beschouwingen hierover weergegeven in n°s 7 tot 10 en 14. Het misdrijf van ontvoering van minderjarige wordt nooit bedreven zonder het vooraf bestaan van een passionele omstandigheid, die het bepaalt (en die soms « de daad » van de vrouw is!); het maakt dus onafscheidbaar deel uit van een complex van gebeurtenissen. Zonder de beslissing van de wetgever alle deelneming eraan uit te sluiten, ware de verschoning, zonder aarzelen, en met recht, als *persoonlijk* aanzien.

Waar ligt dan de verklaring? Men vindt ze bij Nijpels en Faustin-Hélie: eens gesloten, moet het huwelijk met eerbied omringd worden; « zogenaamde medeplichtigen » vervolgen, zou geen ander gevolg hebben dan « het schandaal van het totstandkomen van het huwelijk ruchtbaar te maken en de echtgenoten te onteren » (117). Dit komt neer op een toegeven dat de uitsluiting van de deelneming in de tekst van artikel 371 alleen, geen andere draagwijdte heeft dan een uitzondering, op de algemene regel van artikelen 66 en volgende van het Strafwetboek.

Wij zullen verder (cf. infra n° 33) nog zien dat het gevaarlijk is systematisch zekere kenmerken van verschoningen met elkaar in verband te brengen, daar zij wegens hun aantal en hun verscheidenheid niet vatbaar zijn voor een te absolute synthese (118).

5. Verscheidene teksten in bijzondere wetten bevat

ten *afdoende* beschikkingen, waarvan moeilijk te verklaren valt of ze gronden van verschoning of gronden van rechtvaardiging zijn. Het onderscheid kan belangrijk zijn van het standpunt der burgerlijke gevolgen en ook voor de uitwerkselen, wat de procedure en de bevoegdheid betreft.

Het gaat over gevallen waarin de beteugeling uitblijft, daar de overtreder een *wettige beweegreden* kan inroepen of er toe in staat is zijn daad te rechtvaardigen. Alleen de ontleding van de gebruikte termen en het vergelijken van de tenlastelegging met de andere beschikkingen van dezelfde wet, laten toe te weten of het om een verschoning of een rechtvaardiging gaat.

Ziehier een voorbeeld: artikel 88, n° 8 van het Landwetboek van 7 oktober 1886, straft met een boete van 5 tot 15 frank: « zij die de afsluiting van een veld openen om zich een doorgang op hun weg te verzekeren, tenzij door de rechter zou besloten worden dat de openbare weg onbruikbaar was: in dit geval zal de gemeente de schadevergoeding moeten betalen. »

Wanneer de onbruikbaarheid van de openbare weg door de rechter aangenomen wordt, zal de dader van het feit zelfs niet voor de burgerlijke schadevergoeding instaan; hij heeft dus geen enkel misdrijf gepleegd en zijn daad wordt *gerechtvaardigd* door het hoger belang van het noodzakelijk bereikbaar zijn der landbouwgronden.

Zie eveneens:

— artikel 165 van het Boswetboek van 19 december 1854 (*wettige beweegreden*);

— artikel 87 van het Landwetboek, n° 1 (*wettige beweegreden*) en n° 8 (*noodzakelijkheid*);

— artikel 88 van dezelfde codex, n° 11° (*wettige beweegreden*);

— artikel 14 der wet van 28 februari 1882 op de jacht (*rechtvaardiging* van een toelating tot het dragen van wapens);

— artikel 13 der wet van 3 januari 1933, betreffende het dragen van een jachtwapen zonder te *rechtvaardigen* door *wettige beweegreden*, enz.

32. Kan men, na de ontleding van de hierboven aangeduide sociale gronden van verschoning, zoals de theoretici van het klassieke strafrecht (cf. supra n°s 13-17 en 20), er de bestaansreden van terugbrengen tot het enig pragmatisch begrip van *het nut*?

Voorzeker niet. Zelfs wanneer men dieper ingaat op de beweegredenen van de verschoningen, die een gevoel van afkeuring opwekken op het plan der absolute moraliteit, ontdekt men, nauw verbonden aan wat slechts nuttig schijnt, een *sociale gerechtigheidsregel* die sedert generaties in het bewustzijn is geankerd (cf. bijvoorbeeld, supra n°s 24, 25 en 27). « Niettegenstaande het verschil der ideeën en plans, schrijft prof. Dabin, kan men zich geen enkele scheiding indenken tussen de eisen van de moraal en de vereisten van het « gemene best » » (119).

De regel is voorzeker waar voor de feiten die de wet *veroordeelt*; hij is het ook voor deze die zij *verzacht* of *kwijtscheldt*. Alle *verschoningen* hebben gemeen dat zij *rechtvaardig* zijn op het plan der *collectieve vereisten*; wij vergeten al te dikwijls dat de menselijke natuur niet uitsluitend individueel is; wij weten tegenwoordig dat ze eveneens en vooral, sociaal en politiek is (120).

Het blijkt ook dat de verschoningen de uiting zijn van een niet beredeneerde onderwerping van de mens aan de imperatieven der maatschappelijke groepen

wier bestaan onontbeerlijk is, onderwerping, die het aankleven omvat, van de procédés eigen aan een instinct van zelfbehoud, gelijkwaardig aan dat van het individu en even eerbaar (121).

33. De verschoningen bieden *in hun geheel* specifieke gemeenschappelijke juridische karaktertrekken. Zij vertonen ook verschillen waarvan de gevolgen hun weerslag hebben in andere gebieden van het recht. De verwarring die in dit opzicht heerst (cf. supra n°s 4 en 5) verklaart het belang van een rangschikking die duidelijke onderscheidingsprincipes zou doen uitkomen.

34. Gemeenschappelijke juridische kenmerken.

De gevolgen van deze kenmerken zullen verder ontleed worden, terzelfdertijd als de juridische uitwerkselen der verschoningen. Wij zullen ons er nu toe beperken ze te vermelden (122):

1. de wettelijkheid:

De verschoning is steeds een *feitelijke omstandigheid*, uitdrukkelijk door de wet voorzien (artikel 78 van het Swb.). Wij zullen de gevolgen van dit principe onderzoeken met betrekking tot de stricte interpretatie van de strafwetten (cf. infra n°s 46 tot 55).

2. Het verplichtend karakter.

De wettelijkheid der verschoning legt de verplichting op er rekening mee te houden bij de *vervolgung* (cf. infra n°s 41 tot 45, 78 tot 86 88 tot 104) en bij de *beoordeling* van het misdrijf (cf. infra n°s 105 tot 134).

3. Het behouden van het misdrijf.

Behalve de straf, doet de verschoning niets af aan bepaalde gevolgen van het misdrijf (cf. infra n°s 46 en 66).

4. de straf kan, naar gelang het geval, worden *verzacht*, *opgeheven* of *omgezet in een straf van een andere graad* (cf. infra n°s 37, 56 tot 59).

De feiten die voldoen aan deze vier voorwaarden en aan de bepaling hierboven in n° 17 gegeven, zijn het voorwerp geweest van benamingen en differentiaties die verschillen van auteur tot auteur (cf. supra n° 5); het lijkt voorzichtig zich te beperken tot de verschillen die een juridische bestaansreden hebben en hun enkel de benamingen te geven die het best deze reden weerspiegelen.

35. Indeling der verschoningen naar hun aetiologie.

De klassieke rechtsleer (cf. supra n° 13) onderscheidt:

a) de soms « echt » genoemde verschoningen, die de *passionele* zijn voorzien bij artikel 366, al. 2, 371 en 411 e.v. van het Strafwetboek.

b) de *sociale verschoningen*, die alle andere omvatten.

De *passionele verschoningen* kunnen van de andere onderscheiden worden door de volgende kenmerken:

1. Zij maken noodzakelijk deel uit van een *crimineel complex* (123), in die zin dat een voorafgaand feit de enige determinerende oorzaak van de inbreuk is (cf. supra n°s 14, 15, 16). De *sociale verschoningen* zijn daarentegen verworven omstandigheden, ontstaan ter gelegenheid van het misdrijf, maar zonder dat tussen de twee feiten een *oorzakelijk verband* bestaat.

2. zij vallen samen met de *toerekenbaarheid* waarvan de beoordeling aan de rechter toekomt (124).

3. zij vervagen in zekere *individuele omstandigheden* die het *evenwicht* van het crimineel complex *verbreken*. Dit is het geval met de *onverschoonbaarheid* :

- van de provocatie bij vadermood (125).
- van het ontvoeren van minderjarigen, indien het huwelijk nietig verklaard wordt (371 van het Swb.).
- van het naar een gesticht brengen van een kind, indien de dader ertoe verplicht was, of de verplichting er toe aangegaan had, kosteloos in zijn onderhoud te voorzien (366, al. 2, Swb.).

36. *Indeling der verschoningen naar hun invloed op de straf.*

De meerderheid der auteurs die een systematische studie aan de verschoningen wijden, hebben ze onderscheiden door middel van het *objectief criterium* van de invloed die ze uitoefenen op de straf.

1. de *verzachtende verschoningen* brengen slechts een *vermindering* van straf mee.

Zij zijn weinig talrijk (cf. supra n^{rs} 17, 23, 28 en 31, 2° en 3°). Er zijn er die *passioneel* of *sociaal* zijn (vb. : de provocatie n° 17, de niet geslaagde aanslag n° 28), *persoonlijk* of voortvloeiend « *ex re ipsa* » (vb. : de minderjarigheid n° 23, de brandstichting van eigen goederen n° 31, 3°) *algemeen*, *gemeen* aan meerdere inbreuken of *bijzonder* (vb. : de minderjarigheid van 16 tot 18 jaar voor de misdaden die met de dood bestraft worden n° 23, 1°, de provocatie n° 17, kindermoord op een onwettig kind, n° 31, 2°).

2. De *afdoende verschoningen* die men ook *ontslaand* zou kunnen noemen, brengen de *vrijstelling* van elke straf mee. Zij zijn talrijker dan de verzachtende verschoningen (cf. supra n^{rs} 24, 25, 26, 27, 29 en 31, 1°, 4°). Zij zijn *bijzonder* met uitzondering van deze die strekken tot het vrijwaren van de morele en patrimoniale eenheid der familie : deze laatste zijn gemeen aan verscheidene inbreuken tegen goederen (cf. supra n° 27 en de artikelen 462, 470, 492, 504, 505 en 527 van het Swb.). Zij zijn *persoonlijk*, met uitzondering van deze die voortvloeien uit het herstel der schade (cf. supra n° 29 en artikelen 508bis, al. 3, 509 al. 2 van het Swb. en 16 van het Gezondheidsdecreet van 18 juli 1831). Zij zijn *sociaal*, met uitzondering van het naar een gesticht brengen van een kind en van het huwelijk van de schaker met het ontvoerde meisje (cf. supra n° 31, 4°, artikelen 366 al. 2 en 371 van het Swb.).

37. Op te merken valt dat het verzachtend karakter of de afdoende aard van de verschoning, de juridische aard van het feit niet wijzigt : de misdaad of het wanbedrijf blijft bestaan met de gevolgen (andere dan de straf), eigen aan deze inbreuken. Het probleem is belangrijk.

De *verzachtende straf* van een verschoonde daad wordt toegestaan, in zoverre de verschoning aanvaard werd door de bevoegde rechter. Vóór deze beslissing blijven de verschoonbare misdaden onderworpen aan de publieke vordering, waarvan de verjaringstermijn tien jaar is. Wanneer de verschoning aanvaard wordt door een onderzoeks- of rechtsprekende rechtsmacht, kan de misdaad in zekere gevallen (provocatie n° 17, brandstichting in eigen goed 31, 3°) gewijzigd worden in een wanbedrijf, op grond van artikel 1 van het Swb. In dit geval is het feit verjaard telkens als drie jaar verlopen zijn. Wanneer een wet het voordeel der amnestie toekent aan inbreuken die als wanbedrijf gekwalificeerd worden, wordt de misdaad die verschoonbaar geoordeeld werd en daardoor met een correctie straf beteugeld, geamnestieerd ; indien over de misdaad nog geen uitspraak gedaan is, belet geen

enkele wettelijke beschikking, dat ze verwezen wordt naar de bevoegde rechtsmacht die, de verschoning aanvaardend, het feit geamnestieerd moet verklaren (126).

De *vrijstelling van straf* van een verschoonbaar feit is een uitwerking van de wet. De wetgever heeft zekere verschoningen afdoend genoemd in bewoordingen, die doen veronderstellen dat, wanneer zij, op om het even welk ogenblik der procedure, vastgesteld worden, elke daad van gerechtelijke actie, zowel van *vervolgving* als van *veroordeling*, moet ophouden.

Deze vraag zal het voorwerp uitmaken van een bijzondere studie over de bevoegdheid ; het lijkt echter geen twijfel dat zekere afdoende verschoningen de uitoefening der publieke vordering onmogelijk maken ; men lette op de redactie der artikelen 508bis en 509 van het Strafwetboek : « *uitdoven* van alle publieke vordering », « *ophouden* der vervolgingen », enz. (cf. supra n° 29).

Aan de andere kant, en wanneer de wet op het verschoonde feit een criminele straf zou toegepast hebben, blijft de verjaring van de publieke vordering deze van de misdaad, ten overstaan van de burgerlijke vordering en de vervolgingen die eventueel tegen mededaders zouden ingesteld worden (127).

38. *Indeling der verschoningen naar gelang de personen die ze kunnen inroepen.*

Wanneer een verschoning zich voordoet, en vooral wanneer het gaat om een passionele verschoning die voortvloeit uit een crimineel complex, trachten dezen die aan de inbreuk hebben deelgenomen, normalerwijze te genieten van de vermindering of de vrijstelling van straf, die zal toegestaan worden.

Herinneren we er aan dat het principe van de *wettelijkheid* (artikel 78 van het Swb.) der verschoning, een resultaat is van de misbruiken die gepleegd werden in de periode van het tussentijdig recht (supra n^{rs} 20 en 21). Er is een *juridische orde* nodig, voorzien van machtige instellingen en moreel sterkstaand (128), om zich met standvastigheid en strengheid te verzetten tegen de uitbreiding der gronden van verzachting en afschaffing der straffen !

De *wettelijke orde* schijnt hierin voorzien te hebben. Artikel 78 van het Strafwetboek is zeer uitgesproken (129) : elke verschoning moet door de wet voorzien zijn (130). Maar de codex drukt zich niet uit, wat betreft de *personen*, die deel hebben genomen aan het plegen van de verschoonde daad !

Moet men voortgaan op de oorsprong en de geest van artikel 78 en, a priori, besluiten dat alle verschoningen *persoonlijk* zijn en, zoals de persoonlijke verzwarende omstandigheden, geen enkele invloed hebben wat betreft de mededaders (131).

Bij het stilzwijgen van de wet, hebben de rechtsleer en de rechtspraak op de verschoningen de principes toegepast, die van kracht zijn op de twee soorten van verzwarende omstandigheden.

De verschoning is « *ex re ipsa* », wanneer ze voortvloeit uit *materiële* omstandigheden, die de zwaarte verminderen (132) der handelingen die de oorspronkelijke tenlastlegging uitmaken (cf. supra n° 28, de niet geslaagde aanslag, bedoeld door artikelen 101, al. 2, 102, al. 3, 103, al. 2 van het Swb.).

De verschoning is *persoonlijk* in de mate waarin ze voortvloeit uit :

- ofwel een *psychologische* toestand, eigen aan de overtreder (cf. supra n^{rs} 17 en 30, 4°) (132bis) ;
- ofwel een *eigenschap* inherent aan de persoon van de overtreder, bijvoorbeeld de familieband (cf. supra n^{rs} 26 en 27, artikelen 121, 335, 339, 462 enz. van het Swb.) (133) ;

— ofwel de *wil*, uitgedrukt door de wetgever, de uitwerking van de verschoning te beperken tot de personen die, in het bijzonder, worden aangeduid en bepaald (cf. supra n° 31 — de « trapsgewijze » verantwoordelijkheid, artikel 300 van het Swb.).

De verschoningen « *ex re ipsa* », komen ten goede aan *alle mededaders* (134), zonder dat de daden door hen gesteld, op een andere wijze hoeven beoordeeld te worden, dan van het standpunt der eisen gesteld door artikelen 66 en volgende van het Strafwetboek.

De *persoonlijke* verschoningen komen *slechts* ten goede aan dezen der mededaders, die wettelijk een der hierboven aangegeven omstandigheden kunnen inroepen. Het is aldus, dat de provocatie door schending van woonst (art. 412 van het Swb.), zowel kan ingeroepen worden door wie het huis *bewoont*, als door wie er *zich bevindt* en de vreemde personen die medehelpten om de *aanval af te weren* (135). Maar het is verkeerd dat Haus en Braas daaruit afleiden dat de verschoning « *ex re ipsa* » is, daar in dit geval, de bedoelde mededaders zich allen in dezelfde psychologische toestand bevinden. (136).

39. Indeling der verschoningen volgens hun draagwijdte.

Wanneer de wet de aanvaarding van een grond van verschoning onderwerpt aan juridische voorwaarden (zoals het het geval is bij de uitlokking bijvoorbeeld), is het niet zonder belang, de misdrijven te bepalen, op dewelke de verschoning toepasselijk is.

De verschoning is *algemeen* wanneer zij kan ingeroepen worden ter gelegenheid van alle inbreuken, die aan prezieze vereisten van de wet voldoen. Ons recht kent er maar één : de minderjarigheid van 16 tot 18 jaar die, voor misdaden met de dood bestraft, de gerechtelijke omzetting beveelt van de straf in levenslange dwangarbeid of opsluiting (cf. supra n° 23 - 1°).

De verschoning is *bijzonder* wanneer de wet ze voorziet ter gelegenheid van één of meerdere tenlastleggingen van bepaalde aard. Dit is het geval voor de aangifte (supra n° 24), de onderwerping (n° 25), de familiale verbondenheid (n° 26), enz.

De verschoning is *gemeen aan verscheidene inbreuken*, wanneer de wet er de algemene voorwaarden van bepaalt in een bijzondere tekst, waarvan zij de toepasselijkheid voorziet op meerdere misdaden of wanbedrijven van dezelfde aard.

Het Strafwetboek heeft deze werkwijze gehuldigd in twee gevallen : in zake provocatie (supra n° 17 tot 20 en artikelen 411 tot 415 van het Swb.) en in zake bescherming der morele en patrimoniale eenheid der familie (supra n° 27 artikel 462 van het Swb.).

Het belang van dit onderscheid is het volgende : op de *algemene* en *gemeenschappelijke* verschoningen, zijn bepaalde door de wet aangegeven principes, automatisch toepasselijk ; daarentegen worden de vereisten en voorwaarden van de *bijzondere* verschoningen, voor elk geval afzonderlijk door de wet aangeduid, wat alle analogie uitsluit (137).

40. Mag men systematisch verschillende karakteristieken van de verschoningen met elkaar verbinden en hun wisselwerkingen veralgemenen (cf. supra n° 31, 4° al. op het einde) ?

Men heeft gezegd (138), dat « de gronden van verzachtende verschoning een specifiek en persoonlijk karakter vertonen », ofwel, dat « de verschoning voor schending van woonst persoonlijk is, evenals *alle verzachtende verschoningen* die het gevolg zijn van provocatie (139), (Braas aanziet ze nochtans als zijnde van de soort « *ex re ipsa* »), dat « de verschoningen die in

het wetboek werden aangenomen bijzonder zijn » (140) (men vergeet artikel 77), enz.

Het zal volstaan terug te grijpen naar de uiteenzetting die we gewijd hebben aan verschillende bijzondere gevallen van verschoning, om op te merken dat men er zich moet voor hoeden te veralgemenen.

41. De eerste vraag die oprijst, wanneer men de studie van de *practische gevolgen* der verschoningen aanvat, is te weten welke *de wijze is waarop men ze opzoekt, ze bewijst en ze inroept, voor de strafge-rechten*.

Men kan er niet aan denken, aan de veelvuldige problemen die in deze stof zullen oprijzen, een juridisch gegronde oplossing te geven, zonder vooraf de begrippen vast te leggen die ze beheersen.

Elke verschoning, wat ook haar benaming of bepaling weze, is de uitdrukking van een *eis van de wet*. Dit principe is zeker ; het wordt niet betwist ; de rechtsleer neemt aan dat het rechtstreeks voortvloeit uit de spreuk « *Nulla poena sine lege* » (141), wat hier betekent dat *de rechter er toe verplicht is de bestraffing te matigen of te schorsen, telkens de wet hem dit oplegt* (142). Daaruit volgt, dat « de *ontdekking* van de verschoning niet overgelaten wordt aan de appreciatie van de rechter » (143), die ze integendeel moet opzoeken en ze « van ambtswege » moet aannemen, « dit wil zeggen, zonder dat noch de beklagde of » beschuldigde, noch het openbaar ministerie ze heeft » voorgesteld » (144).

Uit dezelfde spreuk moet men afleiden dat het bewijs van zijn onschuld nooit ten laste van de betichte valt. « De rechter over de grond, zegt een recent arrest van het Hof van Verbreking, moet het, of de positieve elementen in het licht stellen, die hem toelaten te besluiten, dat de beschuldigde de dader van het misdrijf is... » « het volstaat niet dat hij verklaart dat deze geen bewijzen levert voor zijn beweringen », wanneer, « in regelmatige besluiten, deze laatste ontkent dat het feit dat hem verweten wordt hem niet kan ten laste gelegd worden en de persoon aanduidt aan wie het moet toegeschreven worden » (145).

Zou de beschuldigde, ontslagen van de bewijsvoering voor het tenlaste gelegd feit, er toe gehouden zijn, het deel der betichting te bewijzen, voor hetwelk de wet hem, van ambtswege, ontlasting verleent ? Moet hij de omstandigheden bewijzen die het openbaar ministerie beletten, de toepassing van een straf of van een zwaardere straf, te vorderen ?

42. Sommige auteurs zijn er niet ver af, dit te bevestigen. Nijpels en Servais (146), leiden uit de tekst van artikel 414 af, (« wanneer het feit der verschoning bewezen is... ») dat de twijfel op het gebied van de verschoning geen voordeel brengt aan de beschuldigde en dat « waar het openbaar ministerie de inbreuk bewijst, de beschuldigde de verschoning (afdoende) bewijst ».

Rigaux en Trousse delen deze mening, zich steunend op de autoriteit van Nijpels en Servais : « het bewijs van de verschoning valt ten laste van deze die er wil voordeel uit trekken » (147).

In zijn merkwaardig en recent werk over de « *Principes généraux du droit pénal positif belge* », ontwikkelt Trousse een strenge bewijsvoering, die een ernstige aandacht verdient. « Eens de inbreuk in het licht gesteld, moet het Openbaar Ministerie, daarenboven, niet *alle omstandigheden vooropzetten in het voordeel* van de beschuldigde of beklagde... » en verder, na opgemerkt te hebben dat « het de taak is van alle rechterlijke overheden, *het feit zijn ware gedaante*

terug te geven», is hij van oordeel, dat «het bij de »verdeling der taken, ten laste komt van de verdediging, uiteindelijk, een krachtinspanning te doen in »het voordeel van de beschuldigde of beklaagde... en, »wanneer een twijfel overblijft, zal deze in het nadeel »uitvallen van de beschuldigde of beklaagde».

Ander argument: op het Hof van Assisen, zegt Trousse nog, «moet de grond van verschoning het »voorwerp uitmaken van een bijzondere vraag en, »wanneer de beklaagde het pleit verliest, dan is het »doordat het bewijs te zijnen laste was...» (148).

43. Het is mij onmogelijk deze doctrine te volgen, omdat zij de rol van het openbaar ministerie miskent, in wat hij aan essentieels heeft.

De oudste gerechtelijke beslissingen verkondigen dat het Openbaar Ministerie *de verdediger is van alle belangen*, die op het spel staan, bij de beteugelingsactie (149); zoals talrijke arresten oordelen (150), beschikt hij, ter vrijwaring van deze belangen, over het recht tot vorderen, tot aantekenen van beroep, tot het stellen van een vraag over verschoning, zich in verbreking te voorzien, enz... «De ambtenaar van het Openbaar Ministerie wordt door de Koning aangesteld, zowel ten einde de *juiste toepassing van de wetten te verzekeren en de rechten van allen te verdedigen*, als om de misdaden op te sporen...» (151).

Wanneer de wet meent het Openbaar Ministerie te moeten wapenen, door het zeer uitgebreide machten toe te kennen, kent zij het in werkelijkheid geen «rechten» toe, waarvan het volledig naar eigen goeddunken kan gebruik maken; *zij legt het plichten op*. De officier van het Openbaar Ministerie kan op geen enkel recht aanspraak maken, tenzij in de mate waarin dit recht in onderling verband staat met de beroepspllichten, die op hem rusten. Vandaar, is *het stellen aan de jury van een vraag betreffende de verschoning* «niet alleen een recht, het is de plicht van het Openbaar Ministerie», besloot de heer advocaat-generaal Janssens, ter gelegenheid van een arrest van het Hof van Verbreking op 25 maart 1901, dat zijn zienswijze in deze bewoordingen bijtrad: «aan» gezien de Voorzitter en het Openbaar Ministerie,, »volgens hun respectieve attributies, het tot plicht »hebben, de meest volledige waarheid te doen blijken »nopens de omstandigheden van het tenlaste gelegd »feit...» (152).

«Deze macht aan het Openbaar Ministerie betwisten,» zegt Blanche in zijn *Etudes pratiques*, «zou betekenen dat men het er zou willen toe dwingen, aan een misdaad of misdrijf een belang te hechten, dat het er zelf niet in ziet; het zou betekenen, dat men het treft in wat het het liefst moet zijn, *in de vrijheid van zijn geweten*» (153); dit ware, in één woord, zijn functies verlagen en er de adel van ontkennen. Gelukkig, de gevoelens van menslievendheid te kunnen verbinden aan de strengheid van zijn ambt, vraagt het Openbaar Ministerie, elke dag, het voordeel der verzachtende omstandigheden, voor de schuldige die ze verdient, zonder dat men eraan denkt het te verwijten zijn machten te buiten te gaan. Waarom zou men het beletten, wanneer het geval zich voordoe, een bepaald feit van verschoning voor te stellen? Is het omdat het wetboek van Strafvordering dit recht slechts aan de beschuldigde toestaat (artikel 339)? *Maar dit recht behoort het Openbaar Ministerie toe, door de aard zelf van zijn functie, die het toelaat en zelfs beveelt* aan het tenlastgelegde feit slechts de gewichtigheid toe te schrijven, die *werkelijk vereist is.*» (154).

44. Ontdaan van haar romantische vorm stelt deze opvatting duidelijk in het licht, welk principe de vervolging moet leiden en, trouwens, de gehele strafrechtelijke actie overheersen. De overtreder is slechts toerekeningsvatbaar voor zijn daden tegenover de wet, uiting van het collectief bewustzijn; waar de wet, in bepaalde gevallen, de eisen ter beteugeling vermindert, zou het Openbaar Ministerie misbruik maken van zijn ambt door meer te vorderen en de rechter door tot meer te veroordelen, dan de wet toelaat.

Een magistraat van het Openbaar Ministerie, advocaat-generaal bij het Hof van Beroep te Napels, wiens werken toentertijd vertaald werden, maar die tegenwoordig enigszins vergeten is, schreef in het midden der vorige eeuw:

«Uit deze overwegingen vloeit voort, dat de ver» schoning niet hoeft ingeroepen te worden door de »beschuldigde; indien ze duidelijk uit het feit blijkt, »moet ze niet alleen door de instructie bewezen worden, doch ook, van ambtswege, gesteld worden bij de »vragen over de zaak; de verdediger hoeft hier dus »slechts de rechter *bij te staan* en hem *er toe aan »te zetten* zijn plicht te doen» (155).

Adolf Prins legt zelfs aan het Openbaar Ministerie de weerlegging op van de elementen eigen aan de verschoning: «Indien het Openbaar Ministerie niet »doet blijken dat de dader niet aan een gevaar heeft »kunnen geloven, zegt hij in verband met artikel 412 »van het Strafwetboek, dan bestaat de verschoning »voor provocatie» (156).

45. Er blijft, zo hoop ik, geen enkele twijfel bij U meer over. Het Openbaar Ministerie *heeft het recht* het opzoeken der verzachtende omstandigheden uit te lokken, maar hij is er toe *verplicht*, het opzoeken en gerechtelijk vaststellen uit te lokken, van de feiten van verschoning die van die aard zijn, dat ze de zwaarte van een misdaad of wanbedrijf kunnen verminderen, of er de straf voor verzachten (157). Het zou zich zelfs in beroep of in verbreking moeten voorzien, tegen elke beslissing die, in rechte, zou weigeren aan zijn vorderingen op dit punt te voldoen, gezien de Voorzitter van het Hof of van de rechtbank, *op straf van nietigheid*, de vraag betreffende de verschoning moet stellen, wanneer ze uit de debatten voortvloeit (158).

Er is echter meer. Niettegenstaande de bewoordingen van artikel 339 wetboek van strafvordering, die luiden: «wanneer de *beschuldigde* als verschoning »een feit heeft aangevoerd, dat als dusdanig door de »wet aangenomen wordt, zal de vraag gesteld worden...» zijn de rechtspraak en de rechtsleer het ermee eens, om het Openbaar Ministerie het recht toe te kennen, de vraag te stellen, *zelfs wanneer de beschuldigde of de verdediging zich er tegen verzet!*

Een arrest van het Hof van Assisen van de Loire werd verbroken, omdat het weigerde aan de jury een vraag betreffende provocatie te onderwerpen, daar «de beschuldigde of zijn raadsman er alleen het recht »toe hadden volgens artikel 338 wetboek van straf» vordering, het stellen van vragen betreffende de »verschoning te vorderen» en, omdat in onderhavig geval, de verdediging *zich er zelfs had tegen verzet.*

«Op die wijze oordelend, zegt het Frans Hof van »Verbreking, heeft het Hof van Assisen een verkeerde »toepassing gedaan van dit artikel 338, dat klaar» blijkbaar slechts tot doel heeft, zoals artikelen 337 »en 338, de wijze aan te geven waarop de vragen »moeten gesteld worden. Het is waar, dat dit artikel »niet spreekt van het geval waarin het Openbaar »Ministerie zou vorderen, dat de jury zou onder»

» vraagd worden over de verzachtende omstandig-
 » heden, die uit de debatten voortvloeien. De wet
 » heeft zich slechts bezig gehouden, met wat het meest
 » voorkomt; maar men moet uit dit stilzwijgen niet
 « afleiden, dat zij aan het Openbaar Ministerie een
 » recht heeft willen onthouden dat zij aan de be-
 » schuldigde toekent, en waarvan het uitvoeren nood-
 » zakelijk is, *opdat de waarheid volledig zou blijken.*
 » Er is een grondprincipe, dat niet de minste twijfel
 » laat, over de oplossing van deze kwestie: de jury
 » moet de beschuldiging beoordelen zoals de debatten
 » ze doet uitschijnen, en niet zoals de geschreven
 » procedure ze heeft vastgelegd. De Voorzitter is er
 » dus toe verplicht alle vragen te stellen die uit deze
 » debatten voortkomen en die er toe strekken de be-
 » schuldiging te wijzigen, weze het nu dat de beschul-
 » digde dit vordert, dat hij verwaarloost het te vragen,
 » dat hij zich er zelfs tegen verzet, zoals hij hier heeft
 » gedaan, om zich straffeloosheid te verzekeren, door
 » de jury er toe te verplichten, zich uit te spreken
 » over feiten die vernietigd of gewijzigd zijn door de
 » debatten, en haar in de onmogelijkheid te stellen,
 » haar mening uit te drukken over de nieuwe om-
 » standigheden, die de debatten hebben doen uitschij-
 » nen. Deze doctrine gehuldigd door een arrest van
 » het Hof van Verbreking van 14 mei 1813, n° 103,
 « is miskend geworden door het Hof van Assisen van
 » de Loire en het stelsel dat zij ervoor in de plaats
 » heeft gesteld, is niet minder tegenstrijdig met de
 » gerechtigheid dan met de werkelijke geest van de
 » wetgeving op de jury (159).

Men zou bezwaarlijk beter de draagwijdte kunnen omschrijven van de verplichtingen van het Openbaar Ministerie en hun bestaansredenen. « De beschikking » van artikel 339, zegt op zijn beurt Haus (160), is » niet beperkend; zij zegt niet dat de vraag over de » verschoning, *slechts* zal gesteld worden wanneer het » feit der verschoning opgeworpen is door de beschul- » digde. De wetgever heeft het geval beoogd dat zich » het meest voordoet, maar hij heeft het principe, dat » deze stof beheerst, niet willen verloochenen » (161).

Dit principe kent U: het is de scrupuleuze trouw van het Openbaar Ministerie aan zijn zending: het naspereuren van de morele en juridische waarheid, met het doel het hoge gerechtigheidsideaal van onze wetten te verwezenlijken (162).

(Deze uiteenzetting vormt de inleiding tot een meer volledige studie van de verschoning, die later zal gepubliceerd worden.)

* * *

Op 11 november 1955 overleed de heer *Julien Poll*, Ere-Kamervoorzitter.

De heer Poll werd op 18 juni 1872 te Ruiselede geboren en promoveerde aan de Universiteit te Gent tot Doctor in de Rechten in 1895.

Na zijn benoeming tot rechter in de rechtbank van eerste aanleg te Oudenaarde in 1900, nam hij aldaar, vanaf 1908, gedurende bijna twaalf jaar het ambt waar van onderzoeksrechter.

Volmaakt psycholoog als hij was, aan wie niets van de menselijke ziel vreemd is, en begaafd met een vlijmscherp verstand, bezat hij de onontbeerlijke hoedanigheden om deze kiese functie, waarvan men nu soms de verantwoordelijkheden te weinig beseft, schitterend te volbrengen.

Het beleid en de resultaten van zijn onderzoekscabinet te Oudenaarde ging aan het Hof van Beroep niet onopgemerkt voorbij. Hij werd dan ook in 1919 tot raadsheer voorgesteld en benoemd.

Als Voorzitter van het Hof van Assisen der beide Vlaanderen, vond hij de gelegenheid om door zijn bijna legendarische methode, talloze der meest ingewikkelde en in de annalen der Justitie beroemd gebleven criminele processen, tot een goed einde te brengen. Met de hem kenmerkende behendigheid, hoffelijkheid en mensenkennis, vermocht hij de debatten meesterlijk te leiden, de rechten der verdediging streng te doen eerbiedigen en, toch steeds, zijn gewaardeerde objectiviteit volledig te bewaren.

Het was dan ook voor het Hof van Beroep een voorrecht om, in 1936, de leiding van een Kamer in handen te mogen geven aan een persoonlijkheid die jarenlang onafgebroken de meest schitterende bewijzen had weten te leveren van zijn volmaaktheid als magistraat.

Door al zijn collega's werd zijn wijze raad ingeroepen en zijn algehele ondervinding geprezen. De waarde van zijn uitzonderlijke rechtskennis kwam niet alleen tot uiting in zijn ontelbare arresten, maar ook in zijn wijze beoordeling van de menselijke gedragingen.

Als Voorzitter van de Onderzoeksraad voor de Zeevaart bewees hij hooggeschatte diensten aan de Belgische zeevisschery en in het zeevaartmilieu blijft zijn populariteit zo groot, dat zijn naam, zelfs tot in de harten van de meest nederige bemanningsleden van onze viisserijsvloot, weerklink heeft gevonden.

Bij zijn emeritaat, in 1945, mocht hij met rechtmatige fierheid terugblikken op een loopbaan die tot voorbeeld dient gesteld voor de jongere generaties.

Ik kende de heer Kamervoorzitter Poll sinds mijn jeugd en wanneer ik in de gelegenheid werd gesteld, een tiental jaren geleden, hem opnieuw te benaderen, werd ik onweerstaanbaar getroffen door zijn eenvoud, zijn bescheidenheid, zijn hartelijke omgang en de spontane genegenheid, die hij, in alle omstandigheden en aan iedereen, betuigde.

Zijn heengaan liet een pijnlijke leemte die alleen kan aangevuld worden door de blijvende en duurzame herinneringen, die wij van hem bewaren.

* * *

Gedurende dit gerechtelijk jaar betreurde onze Orde eveneens het heengaan van de heer Ere-Raadsheer *Langerock*.

Deze rechtschappen magistraat had ons voor een tiental jaren verlaten, bij het bereiken van het emeritaat.

Geboren te Gent in 1871, werd de heer Langerock, in 1901, plaatsvervangend-vrederechter in het 3e kanton Gent.

Na achtereenvolgens, sinds 1904, substituut-Procureur des Konings, rechter, kinderrechter en onder-voorzitter te Dendermonde te zijn geweest, werd hij op 9 april 1931 tot raadsheer in het Hof van Beroep alhier benoemd. Vanaf deze laatste datum zetelde hij onafgebroken als kinderrechter in hoger beroep.

Bij zijn emeritaat, in 1945, kon hij terugblikken op een veertigjarige loopbaan, tijdens dewelke hij zich steeds beijverde en zich geen moeite bespaarde om zijn verantwoordelijkheden als magistraat te dragen.

Hij werd door iedereen geacht en geëerbiedigd, had overal vrienden en strekte daardoor onze Orde ook tot ere.

Zijn verdiensten hadden hem hoge onderscheidingen in de Kroon- en in de Leopoldsorde doen toekennen.

Wie de gelegenheid had deze magistraat in intieme kring te benaderen, werd getroffen door zijn eenvoud, zijn bescheidenheid, zijn hartelijke omgang.

Zijn heengaan betekent het verdwijnen van een figuur die eigen geworden was aan het gerechtsgebouw en die aldus voor ons blijvende en duurzame herinneringen heeft geschapen.

* * *

Op 2 augustus 1956 werd ons het overlijden gemeld van de heer *Van Cauwenberghe Louis*, plaatsvervangend vrederechter van het kanton St-Maria-Horebeke.

Geboren te Welden op 18 juni 1893, werd hij benoemd tot plaatsvervangend rechter in het vrederecht van het kanton St-Maria-Horebeke, bij Kon. Besluit in datum van 3 april 1925.

De heer Van Cauwenberghe, die geen studiën in de rechten noch in het notariaat had gedaan, was een van de weinige kanton-magistraten in dit rechtsgebied, die aangesteld werden volgens het oude stelsel, waarbij het diploma van jurist niet vereist was.

Gedurende de 31 jaren dat de heer Van Cauwenberghe plaatsvervangend vrederechter was, werd er nooit te vergeefs beroep gedaan op zijn hulp; met veel bereidwilligheid heeft hij zich steeds ter beschikking gesteld om, daar waar het hem gevraagd werd, de titularis te vervangen. Hij heeft zich op voortreffelijke wijze van zijn taak gekwetend en steeds blij gegeven van eerlijkheid en van onpartijdigheid.

De heer Van Cauwenbergh Louis was oud-strijder van de oorlog 1914-1918 (kapitein-commandant) en vereerd met verschillende eretekens in de Nationale Orden.

* * *

Op 22 augustus 1955 overleed de heer *Maurice Matthys*, advocaat bij het Hof van Beroep, op de leeftijd van 77 jaar. Na verscheidene malen deel te hebben uitgemaakt van de Raad der Orde, werd hij in juli 1950 verkozen tot Stafhouder en bekleedde hij die waardigheid tot 15 september 1951.

Niettegenstaande zijn beroepsbezigheden heeft hij zich zonder voorbehoud toegewijd aan zijn plichten van bewaarder der tradities van de Orde.

Zijn gezond verstand en zijn edelmoedig hart schonken hem de waardering en de genegenheid van al zijn confraters.

* * *

Meest *Jules Storme* overleed op 15 september 1955 in de ouderdom van 68 jaar.

Hij was Doctor in de wijsbegeerte en letteren, en zette zijn studiën voort gedurende twee jaren in het buitenland, te Berlijn, Parijs, Leiden en Jena. Na zijn buitenlandse reizen, studeerde hij de rechten en werd op 17 februari 1919 op de tabel van de Orde ingeschreven; in de jongste jaren was hij lid van de Raad.

Prof. Jules Storme was hoogleraar in de Staats-huishoudkunde en in het Sociaal Recht aan de Rijksuniversiteit en de Rijkslandbouwhogeschool te Gent. Zijn voornaamste publikatie op het gebied van de Staatshuishoudkunde, was het boek « Maatschappelijke Vrede en Economische Wederopbouw (1918) ».

Meester Storme heeft blijken gegeven van zijn belangstelling voor de Vlaamse cultuur en het Vlaamse rechtsleven.

De jonge leden van de Balie vonden in zijn ervaring steeds de gewenste tegemoetkoming bij de behandeling van hun zaken.

* * *

Op 1 november 1955 overleed te Lovendegem Meester *Edmond De Cuypér*. Hij had de leeftijd bereikt van

96 jaar en was wellicht de deken van al de balies van het rijk.

Gedurende een vijftigtal jaren bleef hij zeer bedrijvig; hij behandelde vooral burgerlijke zaken. Hij werd benoemd tot voorzitter van de Werkrechtersraad in beroep en vervulde deze functie met gezag gedurende verscheidene jaren.

* * *

Meester *Robert De Vriese* overleed tragisch bij een noodlottig ongeval op 10 december 1955 in de ouderdom van 36 jaar.

Hij bezat een zeer grote bedrijvigheid als advocaat. Sportief en joviaal van karakter, onderhield hij met zijn confraters de beste betrekkingen. Zijn plotseling overlijden in de volle ontwikkeling van zijn carrière, verwekte bij ons allen, een beklemmend smartelijk gevoel.

* * *

Op 4 oktober 1955 overleed te Brugge Meester *René VandenBroele*, geboren te Bredene, op 5 januari 1910, uit een familie van eenvoudige mensen. Hij behaalde het diploma van doctor in de rechten in het jaar 1935 en werd bij de Balie te Brugge ingeschreven. Hij overleed plots te Brugge, op 4 oktober 1955, ter terechtzitting.

Meester Vanden Broele was een der meest hoogstaande figuren uit de Brugse balie. Hij behoorde geruime tijd tot de Tuchtraad en nam er jarenlang het Secretariaat waar. Op rechtskundig gebied was hij bijzonder onderlegd: zijn besluiten waren grondig overwogen en aan de rechtspraak en de rechtsleer getoetst.

Als mens was hij vrijgevig en goed. Hij verleende zeer dikwijls kosteloos zijn wetenschap en zijn talentvolle hulp aan ongelukkigen. Hij stierf ten andere, terwijl hij kosteloos, de ernstige belangen van het slachtoffer van een zwaar ongeval, verdedigde.

Zijn dood bracht verslagenheid in alle rechterlijke middens, waar hij, om zijn kennis en uitmuntende karaktereigenschappen, door ieder confrater en magistraat bemind en geacht werd.

(1) Bij de plechtige openingszitting op 15 September 1947: « Sociale orde en conventionele structuur ».

(2) Cf. het werk van *Georges Ripert*, zeer toepasselijk in dit opzicht: « Le déclin du droit ». — De overgangstijperken hebben steeds met grotere duidelijkheid dit anti-juridisch karakter vertoond. Cf. ook *Dabin J.* — Théorie générale du droit — uit. 1953 — n° 197 — p. 241, over de « conservatieve functie van het recht ».

(3) *E. Dupréel* — Traité de morale — deel I — n° 278, p. 336 — uitg. 1932.

(4) Men denke, bijvoorbeeld, aan de wet van 24 oktober 1902 op de kansspelen, de wet van 29 augustus 1919 op de alcohol, enz...

(5) Cf. *Dupréel* — Op. cit. — nrs. 278 en 279, pp. 336-337.

(6) Art. 78 van het Strafwetboek.

(7) Over het algemeen bestudeert de Belgische doctrine de verschoning in functie van haar rol (die ze gemeen heeft met andere begrippen) van verzachting of uitsluiting der repressie. Dit was reeds de opvatting van *Prins A.* — « Science pénale et droit positif » - Brussel - Bruylant, 1899- p.p. 271 e.v.

Cf. *Braas*: Précis de droit pénal, Brussel, Bruylant, 1946, p.p. 243 e.v.

Simons J.: Handboek van het Belgische strafrecht, Brussel, Bruylant, 1948 (2de uitg.) p.p. 208 e.v.

Collin F.: Strafrecht, Brussel, Larcier, 1948 plaatst de verzachtende omstandigheden op de lijn der gronden van rechtvaardiging, p.p. 110 en 119.

(8) Het lijkt wel dat dit het geval was in een zaak beslist door het Hof van Verbreking, bij arrest van 23 oct. 1916, (Pas. 1917-1-28), waarbij de raadkamer de verzending beval naar de correctionele rechtbank door toepassing van verzachtende omstandigheden, terwijl het feit *verschoonbaar* was.

Een tamelijk recente zaak verdient de aandacht als voorbeeld van collectieve onachtzaamheid:

In zake R.M. wordt klacht neergelegd door de meerderjarige dochter van B., de overleden echtgenoot van R.M. Deze laatste wordt ervan beschuldigd bedrieglijk (geïnv-

RECHTSpraak

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 23 maart 1956.

Eerste Voorzitter : M. Wouters.

Raadsheer-Verslaggever : M. Belpaire.

Procureur-Generaal : M. R. Hayoit de Termicourt.

Advocaten : Mrs Struye en Van Leynseele.

Akte van overdracht van onroerend goed. — Werking tegenover gewone schuldeiser.

Zo de gewone schuldeiser begrepen is onder de in artikel 1 van de wet van 16 december 1851 bedoelde derden, aan wie de niet overgeschreven akte niet kan worden tegengeworpen, wordt daartoe echter vereist dat hij vóór de overschrijving van de akte zijn rechten tegen zijn schuldenaar op het vervreemde goed heeft vervolgd derwijze, dat er samenloop ontstaat tussen hem en hetzij andere schuldeisers, hetzij de verkrijger van het goed.

Jacobs en Van den Put t/ Van Caeckenberghe en Lambrechts.

Gelet op het bestreden arrest, op 2 maart 1955 door het Hof van beroep te Brussel gewezen;

Over het tweede middel, schending van de artikelen 1 der hypothecaire wet van 16 december 1851, gewijzigd door de wet van 8 juli 1924, en 97 der Grondwet,

doordat het bestreden arrest de betwiste schenkingsakte van 4 februari 1952 nietig heeft verklaard ten opzichte van verweerders om reden dat tot haar overschrijving, deze akte aan verweerders niet tegenstelbaar was en dat hun schuldvordering ontstaan was vóór die overschrijving, — zonder vast te stellen dat vóór deze overschrijving verweerders een daad van vervolging hadden gesteld,

wanneer de chirographaire schuldeisers de anterioriteit van hun schuldvordering ten opzichte van de overschrijving slechts kunnen inroepen voor zoveel zij vóór deze overschrijving een daad van vervolging hebben gesteld op het vervreemde goed;

Overwegende dat om de door verweerders op grond van artikel 1167 van het Burgerlijk Wetboek ingestelde rechtsoverdracht in te willigen, het arrest steunt op de anterioriteit van hun op 10 februari 1952 ontstane schuldvordering ten aanzien van de bestreden schenking die werd vastgesteld bij een akte van 4 februari 1952, slechts overgeschreven op 22 maart daaropvolgend;

dat het die anterioriteit afleidt hieruit, dat verweerders als derden in de zin van artikel 1 van de wet van 16 december 1851 dienen te worden aangezien daar zij bij de overgeschreven akte niet betrokken zijn en dat, tot de overschrijving, die akte aan de derden niet tegenstelbaar is, ten opzichte van wie de akte niet bestaat, de overschrijving alleen haar kracht gevende om gevolg te kunnen hebben;

Overwegende dat, zo de gewone schuldeiser begrepen is onder de in artikel 1 van de wet van 16 december 1851 bedoelde derden welke de niet-tegenstelbaarheid van de niet-overgeschreven akte kunnen inroepen, daartoe echter vereist wordt dat hij, vóór de overschrijving van de akte, zijn rechten tegen zijn schuldenaar op het vervreemde goed heeft vervolgd

derwijze dat er samenloop ontstaat tussen hem en, hetzij andere schuldeisers, hetzij de verkrijger van het goed;

Overwegende dat uit de vaststellingen van het arrest blijkt, enerzijds, dat verweerders geen bevoorrechte schuldeisers van de echtgenoten Jacobs-Van den Put zijn en anderzijds, dat hun eerste daad van vervolging tegen hun schuldenaar op het vervreemde goed dagtekent van 11 september 1952, dit is na de datum van overschrijving van de bestreden akte;

Overwegende dat, door te beslissen dat de schuldvordering van verweerders de aan aanleggers toegeschreven bedrieglijke handeling voorafgaat, het arrest de in het middel aangeduide wetsbepalingen heeft geschonden;

Dat het middel gegrond is en, derhalve, het onderzoek van het eerste middel overbodig is;

Om die redenen :

Verbreekt het bestreden arrest;

Beveelt dat melding van onderhavig arrest zal worden gemaakt op de kant van de vernietigde beslissing;

Veroordeelt verweerders tot de kosten van de aanleg in verbreking;

Verwijst de zaak naar het Hof van beroep te Gent.

HOF VAN CASSATIE

2e Kamer. — 12 maart 1956.

Voorzitter : M. Van der Mersch.

Raadsheer-Verslaggever : M. Huybrechts.

Advocaat-Generaal : M. Depelchin.

Advocaten : Mrs Struye en Van Rijn.

Wegverkeer. — Begrip « kruispunt ». — Aard van een weg bij de aansluiting.

Naar luid van de artikelen 2/4^e en 16/2/c van het Verkeersreglement van 8 april 1954 is een kruispunt een plaats, waar twee of meer openbare wegen samenlopen, en is op het genaderd kruispunt ten opzichte van de aardewegen en paden hoofdweg elke openbare weg met een rijbaan.

De hiërarchie der wegen wordt dus nog enkel bepaald door de toestand der wegen op het genaderd kruispunt en niet meer bij het naderen van dit punt.

Cs. Kempen t/ Fransen en Berckmans.

Gelet op het bestreden arrest op 28 juni 1955 door het Hof van Beroep te Luik gewezen;

I. Voor zover de voorzieningen gericht zijn tegen de beslissing gewezen over de publieke vordering tegen eerste aanlegger ingesteld :

Over het middel : schending van de artikelen 51, 54, 55, van de wegcode; 97 van de Grondwet,

doordat het bestreden arrest eerste eiser tot een strafboete veroordeeld heeft wegens slagen en verwondingen en overtreding van artikel 42 van de wegcode, tweede eiser burgerlijk verantwoordelijk verklaard heeft, verweerder Fransen niet plichtig verklaard heeft aan overtreding van de wegcode en ver-

der beslist heeft dat de rechtbank onbevoegd was om uitspraak te doen over de burgerlijke eis van tweede eiser tegen verweerder Fransen,

om reden dat de Lidostraat, waaruit verweerder Fransen kwam aangereden, de prioriteit genoot tegenover eerste eiser die, op de Lommelsesteenweg rijdende, de Lidostraat op zijn rechterkant vond, en deze prioriteit enkel en alleen gestaafd heeft op het feit dat de Lidostraat, «aan de aansluiting gekasseid was»,

zonder echter te ontkennen dat de Lidostraat over haar ganse lengte een aardeweg is, met uitzondering van het gedeelte ervan dat aan de aansluiting gelegen is — en alleszins zonder de besluiten van eisers te beantwoorden in zover zij staande hielden dat gezegde straat «een gewone aardeweg is»,

wanneer de aardewegen altijd als secundaire wegen dienen beschouwd te worden,

wanneer een aardeweg zijn karakter van secundaire weg niet verliest indien, bij zijn aansluiting met een steenweg, hij over een zekere afstand bestraat is,

wanneer bijgevolg verweerder Fransen, die op een aardeweg reed, van geen prioriteit genoot tegenover eerste eiser, die, wel integendeel, zelf over de prioriteit genoot, wanneer minstens het bestreden arrest onvoldoende of onduidelijk gemotiveerd is;

Overwegende dat eerste aanlegger wegens inbreuk op de artikelen 418 en 420 van het strafwetboek en 26, 1 van de wegcode van 8 april 1954 veroordeeld werd tot een enkele straf en solidairlijk met tweede aanlegger tot de kosten van de publieke vordering;

Overwegende dat eerste verweerder door tweede aanlegger rechtstreeks gedagvaard werd wegens inbreuk op dezelfde artikelen 418 en 420 en op artikel 16, 2, c van voormelde code, maar buiten zake gesteld werd;

Overwegende dat die inbreuken op de wegcode vreemd zijn aan inbreuken voorzien bij de in het middel aangeduide artikelen 51, 54 en 55 van de ter zake toegepaste wegcode;

Overwegende dat de weggebruiker, die de verkeersvoorrang geniet, niet ontslagen is van de verplichting alle door de omstandigheden vereiste voorzorgsmaatregelen te treffen, namelijk deze voorzien door voormeld artikel 26, 1, van de wegcode;

Overwegende dat, zelfs in de veronderstelling dat het middel, in werkelijkheid gesteund op de schending van artikel 16, 2, c van de wegcode van 8 april 1954, gegrond zij, het de verbreking van het arrest nochtans niet zou kunnen medebrengen, wat de beslissing over voormelde vordering betreft; dat dit arrest inderdaad vaststelt, zonder uit dien hoofde bestreden te worden, dat eerste aanlegger zijn snelheid niet geregeld heeft zoals de plaatsgesteldheid, het regenschietig weder en de glibberige staat van de weg het vereisten en alzo de burgerlijke partij Berckmans aangereden en gekwetst heeft; dat deze vaststelling de uitgesproken straf wettelijk rechtvaardigt;

waaruit volgt dat het middel bij gebrek aan belang niet ontvankelijk is;

En overwegende, voor het overige, dat de substantiële of op straf van nietigheid voorgeschreven rechtsvormen werden nageleefd en dat de beslissing overeenkomstig de wet is;

II. Voor zover de voorzieningen gericht zijn tegen de beslissing gewezen over de burgerlijke vordering door tweede verweerder tegen beide aanleggers gericht;

Overwegende dat het bestreden arrest aanleggers solidairlijk veroordeelt aan die burgerlijke partij twee vergoedingen te betalen, waarvan een ten provisionelen titel; dat het voor het overige een deskundig onderzoek beveelt en de kosten voorbehoudt;

Overwegende dat dergelijke beslissing, naar de zin van artikel 416 van het wetboek van strafvordering, geen eindbeslissing is en niet gewezen is over een geschil nopens de bevoegdheid;

Dat de voorzieningen niet ontvankelijk zijn;

III. Voor zover de voorziening van tweede aanlegger gericht is tegen de beslissing gewezen over de burgerlijke vordering door aanlegger tegen eerste verweerder ingesteld:

Over het middel: hierboven vermeld:

Overwegende dat, naar luid van artikelen 50 en 51 van de wegcode van 1 februari 1934, gewijzigd door het besluit van de Regent van 16 oktober 1947, een aardeweg een secundaire weg was en dat de openbare wegen als hoofdwegen of secundaire wegen aangezien waren niet alleen op de splitsingen, aansluitingen of kruisingen, maar ook bij het naderen ervan;

Dat voormelde wegcode opgeheven was en de bepalingen van de wegcode van 8 april 1954 van toepassing waren op het ogenblik der feiten;

Dat, naar luid van de artikelen 2, 4^e, en 16, 2, c van deze laatste code, een kruispunt de plaats is waar twee of meer openbare wegen samenlopen en dat op het genaderd kruispunt hoofdweg is, ten opzichte van de aardewegen en paden: elke openbare weg met een rijbaan; dat de hiërarchie der wegen dus nog enkel bepaald wordt door de toestand der wegen op het genaderd kruispunt en niet meer bij het naderen van dit punt;

Overwegende dat de conclusies door aanleggers vóór het Hof van beroep genomen aanvoerden dat de Lidostraat, waaruit eerste verweerder gereden kwam, aan de rechterkant van de wegen door eerste aanlegger op de Lommelsesteenweg gestuurd, als aardeweg moest beschouwd worden;

Overwegende dat het bestreden arrest erop wijst dat een weggebruiker, die op zijn rechterkant een baan treft, slechts volgens het uitzicht op de aansluiting zelve kan bespeuren of deze zijweg een aardeweg is of niet en dat het dus zonder belang is de aard van het wegdek op een zekere afstand van de aansluiting te bepalen;

Dat het daarna vaststelt dat, volgens de gegevens van de bundel, de Lidostraat aan de aansluiting gekasseid was; dat het daaruit wettelijk heeft kunnen afleiden dat de Lidostraat op het genaderd kruispunt het uitzicht had van een gekasseide weg en dat de eerste verweerder, die in deze straat reed, de prioriteit van rechts genoot tegenover eerste aanlegger;

dat het alzo dezes conclusies op passende wijze beantwoordt heeft, duidelijk gemotiveerd is en geen wetsbepaling geschonden heeft;

Dat het middel niet kan aangenomen worden;

Om die redenen:

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt aanleggers tot de kosten.

Abonneert U op Rechtskundig Weekblad

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

1e Kamer. — 5 december 1956.

Voorzitter : M. Scheyvaerts.

Raadsheren : M.M. de la Vallée Poussin en Van der Haegen.

Advocaat-Generaal : M. Van Eynde de Rivieren.

Advocaten : Mrs Wouters en Baillon.

Failissement van belastingplichtige. — Wettelijke hypotheek van de Schatkist. — Niet-toepasselijkheid van artikel 447, tweede lid, Fw.

Een hypothecaire inschrijving, die geschied is in de tijd van staking der betalingen van de gefailleerde, doch vóór de dag van het vonnis van faillietverklaring, is in principe geldig blijkens het eerste lid van artikel 447 Fw.

Het tweede lid van artikel 447 Fw. is niet toepasselijk, wanneer het betreft een wettelijke hypotheek, die haar ontstaan en haar grondslag vindt rechtstreeks in de wet en niet in een vestingsakte.

De inkohiering van de inkomstenbelastingen is niet de vestingsakte van de wettelijke hypotheek.

De wettelijke hypotheek van de Schatkist ontstaat tezelfdertijd als de schuldvordering, die ze waarborgt, en dit krachtens de wet en niet krachtens de inkohiering, die niet een contractuele of wettelijke vestingsakte van de hypotheek uitmaakt.

Om een tweede reden is het tweede lid van artikel 447 Fw. niet toepasselijk : de inschrijving van de wettelijke hypotheek van de Schatkist wordt beheerst door de bepaling van het tweede lid van artikel 72 van de gecoördineerde wetten op de Inkomstenbelastingen, zoals het gewijzigd is door artikel 1 van de wet van 27 december 1950, dat de termijn bepaalt, binnen dewelke de inschrijving van de wettelijke hypotheek moet genomen worden en dat aldus afwijkt, zo niet uitdrukkelijk, dan toch stilzwijgend van artikel 447 tweede lid, Fw.

De in artikel 446 Fw. bedoelde nietigheid is een betrekkelijke nietigheid, die ter soevereine beoordeelung van de rechter staat.

Mr Wouters q.q. t/ Belgische Staat (Faill. Jamar).

Gezien in behoorlijke uitgifte overgelegd het vonnis waartegen beroep gewezen op 8 december 1955 door de Rechtbank van eerste aanleg te Mechelen, zetelende in handelszaken, en waarvan geen betekening werd voorgebracht;

Gez'en de akte van beroep dd. 6 februari 1956;

Overwegende dat dit beroep regelmatig is naar tijd en vorm;

Overwegende dat de oorspronkelijke eis ingesteld door appellant, handelende in zijn hoedanigheid van curator van het faillissement der gebroeders Antoon en Jan-Baptist Jamar, ertoe strekte de betaling te bekomen ten titel van teruggave van wederrechtelijk ontvangen gelden, der som van 56.336,40 frank, op 17 februari 1954, gestort door notaris Lejeune, verblijvende te Mechelen, aan de Belg'sche Staat, Minister van Financiën, Directie der directe belastingen, eerste en tweede kantoor van Mechelen;

Overwegende dat de gebroeders Antoon en Jan-Baptist Jamar, medeëigenaars waren van het onroerend goed gelegen te Mechelen, Hombeeksesteenweg n° 262, bezwaard met vier hypothecaire inschrijvingen, waarvan de twee laatste genomen op 19 en 21 september 1953 voor zekerheid van achterstallige inkomsten-

belastingen, intresten en kosten voor een globaal bedrag van 75.328 frank, betreffende de dienstjaren 1949 tot en met 1953 ten laste van Antoon Jamar en voor zekerheid van dergelijke fiscale achterstallen ten belope van 118.013 frank ten laste van Jan-Baptist Jamar en zijn echtgenote Matheusen Louise;

Dat het onroerend goed op 16 februari 1954 verkocht werd door het ambt van notaris Lejeune tegen de prijs van 140.000 frank;

Dat na de schuldvorderingen van de twee eerste ingeschreven hypothecaire schuldeisers te hebben uitbetaald, voornoemde notaris in handen van ieder der twee belastingontvangers een som van 28.168,20 frank, hetzij te zamen 56.336,40 frank, heeft gestort tot de gedeeltelijke vereffening van de hypothecaire inschrijvingen van de Staat;

Dat bij vonnis dd. 18 februari 1954 van de Rechtbank van eerste aanleg te Mechelen, zetelende in handelszaken, de gebroeders Jamar in falings werden verklaard, terwijl een vonnis dd. 25 maart 1954 de datum der staking van betaling op 18 juli 1953 vaststelde;

Overwegende dat appellant ten eerste beweert, dat ingevolge artikels 446 en 447 der wet van 18 april 1851, zo de betaling die aan de Staat gedaan werd, als de inschrijvingen die op het bedoeld goed genomen werden, nietig zijn;

Overwegende dat kwestige inschrijvingen op het goed der gebroeders Jamar genomen werden krachtens artikel 72 der samengeordende wetten op de belastinginkomsten, gewijzigd door de wetten van 24 december 1948 en 27 december 1950;

Dat het nieuw artikel 72 bepaalt dat de rechtstreekse belastingen in hoofdsom, opcentiemen, intresten en kosten gewaarborgd zijn door een wettelijke hypotheek op al de goederen van de belastingplichtige en op deze van zijn niet gescheiden van goederen echtgenote, met uitzondering van de goederen die zij vóór het huwelijk bezat en van deze die door de nalatenschap of schenking verkregen werden;

Dat artikel 1 der voormelde wet van 27 december 1950 een grondige wijziging heeft gebracht aan het stelsel van de wettelijke hypotheek met het occult karakter dezer, welk door artikel 2 der wet van 24 december 1948 voorzien was, af te schaffen;

Dat volgens artikel 1 der wet van 27 december 1950 de wettelijke hypotheek slechts rang neemt van haar inschrijving af, en, behalve het geval waarin de rechten van de schatkist in gevaar verkeren en onverminderd artikel 73, de inschrijving slechts mag gevorderd worden vanaf het verstrijken van een termijn van zes maanden, ingaande op de datum van de executieverklaring van het koh'er waarin de gewaarborgde belastingen zijn opgenomen;

Overwegende dat het bestaan in hoofde van de Staat van het wettelijk hypotheekrecht op het onroerend goed der gebroeders Jamar staat, in casu, ontegensprekelijk vast alsook het feit dat deze wettelijke hypotheek op dit goed op 21 en 22 september 1953 ingeschreven werd;

Dat deze inschrijving, al geschiedde zij binnen het tijdstip van de staking der betalingen van de gebroeders Jamar, niettemin werd genomen vóór de dag van het vonnis van faillietverklaring en dat zij dienvolgens in principe geldig was luidens alinea 1 van artikel 447 der wet van 18 april 1851;

Dat appellant nochtans beweert dat de inschrijving nietig zou zijn krachtens alinea 2 van dit artikel om reden dat meer dan 15 dagen zouden verlopen zijn tussen de dagtekening van de akte tot vestiging van de hypotheek en de dag van haar inschrijving;

Overwegende dat bedoeld alinea 2 van artikel 447 niet toepasselijk is wanneer het gaat over een wettelijke hypotheek, dewelke haar ontstaan en haar grondslag rechtstreeks in de wet vindt en niet in een akte tot vestiging zoals vereist is voor de toepassing van de vermelde wetsbeschikking (De Page, Deel VII, n° 551);

Dat appellant wel is waar beweert dat de inkohiering van de inkomstenbelastingen ten laste van de gebroeders Jamar de vestigingsakte zou zijn van de wettelijke hypotheek;

Overwegende dat de inkohiering dergelijk karakter niet heeft; dat het kohier de authentieke akte is door het bestuur opgemaakt; dat het de lijst bevat der belastingplichtigen, alsmede het bedrag van de door hen te betalen belastingen en sommen;

Dat het kohier door de bevoegde directeur der belastingen executoir wordt verklaard; dat de executoirverklaring aan het kohier de authenticiteit en de uitvoerbaarheid verleent (Rép. prat. V° Impôts, n°s 509 - 519 - 520 en 529);

Dat met andere woorden de inkohiering o.m. voor doel en uitwerksel heeft het bestaan en het bedrag van de schuldvorderingen van het Beheer van Financiën, ten laste van de belastingplichtigen te vestigen en de specialisatie van de wettelijke hypotheek van de Staat toe te laten;

Overwegende dat de wettelijke hypotheek van de schatkist ontstaat tezelfdertijd als de schuldvordering die zij waarborgt en dit krachtens de wet en niet krachtens de inkohiering, die geen kontractuele of wettelijk bevestigingsakte van de hypotheek uitmaakt;

Dat de wettelijke hypotheek, zoals zij ingericht werd bij artikel 72 der samengeordende wetten op de inkomstenbelastingen niet afwijkt van het principe van de specialisatie en van de openbaarheid van de hypotheek; dat zij inderdaad ingeschreven moet worden en de bepaalde aanduidingen bevatten van de goederen waarop zij gevestigd is en deze van de sommen voor dewelke de inschrijving genomen is;

Overwegende dat een tweede reden maakt, dat in elk geval de toepassing van alinea 2 van artikel 447 niet mag worden toegepast; dat de inschrijving van de wettelijke hypotheek van de schatkist inderdaad beheerst wordt door de beschikking van paragraaf 2 van artikel 72 der samengeordende wetten op de inkomstenbelastingen, zoals het gewijzigd werd door artikel 1 der wet van 27 december 1950, dat de termijn bepaalt binnen dewelke de inschrijving van de wettelijke hypotheek moet genomen worden en dat aldus afwijkt, zo niet uitdrukkelijk toch stilzwijgend, van artikel 447, tweede alinea;

Dat de kwestige inschrijving genomen werd binnen de termijn door deze wettelijke beschikking bepaald; dat zij dus regelmatig is;

Dat hieruit volgt, dat de wettelijke hypotheek waarvan in casu de Staat genoot, hem het volgrecht op de bezwaarde eigendom van de gebroeders Jamar en het recht van voorkeur verschafte en dat, krachtens dit laatste recht, de Staat zich op de verkoopprijs van dit goed kon doen betalen vóór de andere niet hypothecaire schuldeisers;

Overwegende dat appellant daarenboven beweert dat de betaling van de schuldvordering van de Staat nietig zou zijn krachtens artikel 446 der wet van 18 april 1851 om reden dat deze betaling nadeel zou berokkend hebben aan de gefailleerde massa; dat zij geschiedde tijdens de verdachte periode en met de kennis in hoofde van de Staat van de staking der betalingen van de gebroeders Jamar;

Overwegende dat de nietigheid voorzien door

artikel 446 een betrekkelijke nietigheid is, die aan de soevereine beoordeling van de rechter onderworpen is;

Overwegende dat vooreerst dient opgemerkt dat, in het onderhavig geval, het niet gaat om een betaling gedaan door de schuldenaar, maar wel om een betaling gedaan door de notaris gelast met de verkoop van het onroerend goed toebehorend aan de schuldenaars en dat die betaling geschiedde ingevolge de inschrijving van de wettelijke hypotheek met dewelke het goed belast was;

Dat het overigens niet bewezen is dat er andere hypothecaire schuldeisers zouden bestaan hebben dan degenen, waarvan de schuldvordering uitbetaald werd, noch evenmin houders van een onroerend voorrecht op het gehypothekeerd goed; dat de Rijksmaatschappelijke Zekerheid dergelijk voorrecht niet genoot;

Overwegende dat de Staat betwist kennis gehad te hebben van de staking der betalingen van de gebroeders Jamar en dat de bestanddelen der zaak niet aantonen dat hij daarvan op de hoogte zou geweest zijn;

Dat het inderdaad niet volstaat dat de Staat kennis had van de moeilijke toestand van de gefailleerden, wanneer het niet bewezen is dat de Staat wist dat die toestand niet van tijdelijke of voorbijgaande aard was, doch wel onherstelbaar was geworden;

Overwegende dat de wettelijke hypotheek van geïntimeerde aldus aan de toepassing der wet van 1851 onttrokken blijft;

Dat de Staat niet kan vermoed worden te kwader trouw te hebben gehandeld om de gelijkheid der schuldeisers ten zijne voordele te breken, terwijl met inschrijving te nemen hij enkel gebruik gemaakt heeft van een recht dat de wet hem stellig toekent;

Om deze redenen :

Het Hof,

Gelet op artikel 24 der wet van 15 juni 1935, waarvan toepassing werd gedaan;

Gehoord het eensluidend advies ter openbare zitting gegeven door de heer Advocaat-Generaal van den Eynde de Rivieren;

alle andere of strijdige besluiten verwerpende,

Ontvangt het beroep, doch verklaart appellant zonder wettige grieven; doet zijn beroep te niet en bestemt derhalve het bestreden vonnis;

Veroordeelt appellant tot de kosten van beroep.

HOF VAN BEROEP TE GENT

5e kamer. — 8 mei 1956.

Voorzitter : M. Maraite.

Raadsheren M.M. Noest en Van Hove.

Advocaat-Generaal : M. Matthys.

Advocaten : Mrs. Scheere en Gillon.

Gemeente. — Aansprakelijkheid voor de schadelijke gevolgen van niet behoorlijk onderhoud van openbare weg. — Mede aansprakelijkheid van onvoorzichtig weggebruiker.

Wanneer een kustgemeente niet de vereiste voorzorgen heeft genomen ter voorkoming van het ophopen van zand op de openbare weg, is zij jegens de weggebruiker aansprakelijk voor de schadelijke gevolgen van die nalatigheid.

De met de gevaren van zandophoping bekende weggebruiker, die niet de vereiste voorzichtigheid heeft in acht genomen, is zijnerzijds mede aansprakelijk.

Gemeente en weggebruiker ieder voor de helft aansprakelijk gesteld.

Limbor t/ Stad Nieuwpoort.

Gezien de stukken, o.m. de grosse van het bestreden vonnis, op 30 maart 1955 gewezen door de Rechtbank van eerste aanleg te Veurne;

Overwegende dat het hoger beroep regelmatig is naar tijd en vorm;

Overwegende dat de geïntimeerde toegeeft, dat zij ertoe gehouden is de nodige maatregelen te treffen ten einde de veiligheid van het verkeer te verzekeren; dat zij nochtans ten onrechte staande houdt dat haar aansprakelijkheid in het onderwerpelijke geval uitgesloten is uit oorzaak van overmacht;

Overwegende inderdaad dat, zo de rijkswachters in hun proces-verbaal van 19 januari 1954 eerst verklaard hebben dat de hoop zand, waarop de wagen van de appelland terecht kwam, gedurende de voorgaande nacht was samengewaa'd geworden, zij toch verder aanhaalden dat, na de hevige wind van de laatste dagen, de banen overal met zand bedekt waren;

Overwegende dat het onmogelijk blijkt, dat zulke grote hoeveelheid zo maar opeens in de tijd van enkele uren opeengehoopt werd, vooral nu de plaats van het ongeval niet langs het strand noch langs de duinen gelegen is; dat, waar het feit vroeg in de morgen is gebeurd, eerder moet worden aangenomen dat dit soort zandbank zich stilaan gevormd heeft in de loop van het weekend;

Overwegende derhalve dat de aanwezigheid van zand hier allerminst als een onverwacht en onvoorzienbaar verschijnsel kan worden beschouwd en dat de geïntimeerde de gelegenheid heeft gehad tijdig de vereiste voorzorgen te nemen; dat zij trouwens zelf bekend dat aan de bewuste plaats geregeld draaiwinden waaien, waardoor de ophoping van zand gemakkelijker wordt;

Overwegende dat de nalatigheid van de geïntimeerde in casu best uit te leggen valt, omdat het personeel van de wegenisdienst opgehouden had te werken de zaterdagmiddag, zonder zich verder te bekommeren omtrent de gevaarlijke toestand, die de voortdurende stormwinden noodzakelijk moesten teweegbrengen, nl. door het abnormaal aanbrengen van zand in de dichtst bij de zee gelegen wegen;

Overwegende dat uit dit alles volgt, dat de geïntimeerde aan de haar opgelegde verplichting tot onderhoud van de wegenis tekort is gekomen, des te meer daar zelfs in de winter steeds een druk verkeer op de Koninklijke Baan heerst; dat zij dan ook voor de schadelijke gevolgen dient in te staan;

Overwegende echter, dat de appelland insgelijks schuld treft; dat hij immers in de kuststreek woont en door eigen ondervinding weet dat bij stormweder het zand zich altijd over de banen verspreidt, welke z'ich min of meer in de nabijheid van het strand bevinden; dat hij bovendien, toen het ongeval zich voordeed, vanuit Oostduinkerke kwam en de Koninklijke baan gevolgd had, zodat hij reeds het zand had moeten opmerken, dat aldaar op het wegdek lag; dat hij dus met de meeste voorzichtigheid diende te rijden;

Overwegende dat de zeer geringe snelheid van 30 km per uur, die door de appelland opgegeven werd, uiterst onwaarschijnlijk voorkomt, vermits de sporen van de wielen op een lengte van ongeveer 15 m teruggevonden werden; dat de door hem ontwikkelde snelheid bijgevolg niet was aangepast aan de bestaande risico's, welke daarbij nog door de schemering verergerd waren;

Overwegende dat, indien hij wat trager en met wat meer oplettendheid gereden had, de appelland die grote massa zand van uit een voldoende afstand had kunnen ontwaren, en mitsdien een behoorlijke remmingsmanoeuvre had kunnen verrichten, waardoor de beschadiging van zijn wagen veel geringer ware geweest;

Overwegende dat, de diverse bestanddelen van de zaak in acht genomen, het billijk voorkomt beide partijen ieder voor de helft verantwoordelijk te verklaren;

Overwegende voorts dat de gevraagde schadeloosstelling niet betwist wordt en overigens, aan de hand van de voorgebrachte bescheiden, gerechtvaardigd is; dat, in graad van beroep, de appelland geen compensatoire interessen meer gevorderd heeft;

Om die redenen :

Het Hof,

Gelet op artikel 24 der wet van 15 juni 1935;

Gehoord de heer advocaat-generaal Matthys in zijn eensluidend advies,

Alle andere conclusies van de hand wijzende,

Verklaart het hoger beroep ontvankelijk en ten dele gegrond;

Dientengevolge doet het bestreden vonnis te niet, en opnieuw wijzende, veroordeelt de geïntimeerde om aan de appelland de som te betalen van 32.884 f : 2 of 16.442 F, te verhogen met de gerechtelijke interessen;

Verwijst de geïntimeerde in de kosten van beide instanties.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE DENDERMONDE

5e kamer. — 14 mei 1956.

Voorzitter : M. Rollier.

Rechters : M.M. Maffei en Marijns.

O.M. : M. Matthys.

Advocaten : Mrs Van Assche en Piret.

Pacht. — Omzetting van akkergrond in weide.

Op grond van artikel 1766 bis B.W., waarbij de vrijheid van de pachter wordt gewaarborgd omtrent de wijze van bebouwing der akkergronden, is de pachter in het algemeen gerechtigd een akkergrond in weide om te zetten, ook al kan hem verboden worden bestaande weiden te scheuren.

cs. Verdonck t/ Peerts.

Gezien de stukken, waaronder het vonnis van de heer Vrederechter van het kanton Wetteren, dd. 12-1-1956, in regelmatig afschrift voorgebracht, waartegen de consorten Verdonck tijdig en regelmatig in beroep zijn gekomen; (gezegd vonnis ger. te Wetteren de 11-2-1956, boek 51, blad 94, vak 8. Ontvangen 70 fr. De Ontvanger get. Vande Putte);

De Rechtbank ontvangt het beroep en erover beslissende :

Overwegende dat beroepers reeds sedert zeer lange jaren van geïntimeerde en zijn erfplaters in pacht houden een perceel land, gelegen te Kalken, er gekadastrerd sectie E n° 539, groot 49 a. 30 ca.;

Overwegende dat Ch. Peerts er zich over beklagt dat het perceel als akkerland verpacht werd doch dat de consorten Verdonck er thans een weide van gemaakt hebben en aldus de bestemming van het goed gewijzigd hebben; dat ze trouwens een te lage pacht-prijs betalen en weigeren deze aan te passen;

Overwegende dat de oorspronkelijke eis van Ch. Peerts, ingeleid bij exploit van deurwaarder Vande-meulebroecke te Wetteren dd. 10-12-1955, er toe strekt: 1° de pachtbraak te horen uitspreken ten nadele van de pachters wegens wijziging van de bestemming van het land en tekortkoming aan hun verplichtingen; 2° minstens de pacht prijs vanaf Kerstavond 1955 aan te passen op wettelijke basis, zijnde tweemaal de normale huurwaarde van 1939;

Overwegende dat de eerste Rechter, ingaande op de ingestelde vordering, de pacht verbroken heeft ten nadele der consorten Verdónck en deze heeft veroordeeld tot ontruiming op pene van afdrijving; verder, aangezien nog een jaar pacht diende gekweten, het bedrag van de pacht prijs heeft bepaald op 1.000 fr. per jaar, zijnde tweemaal het bedrag van 500 fr. dat als de normale huurwaarde van 1939 dient beschouwd;

Overwegende dat beroepers alleenlijk de verbreking van de pacht betwisten, aanvoerende dat de omzetting van akkerland in weiland reeds over 10 jaar geschiedde, nl. in 1947, wanneer geïntimeerdes moeder nog leefde en dat deze ter plaatse woonachtig was, op de hoogte was van het gebeurde en het heeft geduld en toegestaan; dat beroepers zelfs aanbieden hun bewering te bewijzen bij middel van getuigen;

Overwegende dat, volgens de practisch eensluidende rechtsleer, op grond van art. 1766bis B.W., waarbij de vrijheid van de pachter gewaarborgd wordt omtrent de wijze van bebouwing der akkergronden, de pachter in het algemeen gerechtigd is een akkergrond in weide om te zetten, ook al kan het hem verboden worden bestaande weiden te scheuren; (Zie o.m. Gourdet et Closon 1951 «Le Bail à Ferme», n° 32, blz. 77; Kluysskens: Contracten 1952, blz. 376, n° 274; Rép. Prat. V° Bail à Ferme, n° 17);

Overwegende dat beroepers zich dus geenszins aan wijziging van de bestemming van het verpachte goed schuldig gemaakt hebben; dat er geen enkele reden bestaat om de pachtbraak te hunnen nadele uit te spreken en het vonnis a quo dienaangaande hoeft gewijzigd;

Overwegende dat de eerste Rechter op oordeelkundige wijze de pacht prijs heeft bepaald, die vanaf kerstavond 1955 diende gekweten; dat beroepers tegen dit deel van de beslissing trouwens geen enkele grief of opwerping inbrengen; dat deze pacht prijs normaal dient behouden voor de toekomst;

Overwegende dat het vonnis a quo dienaangaande dient bekrachtigd;

Om deze redenen:

De Rechtbank, in hoger beroep, alle verdere en tegenstrijdige besluiten verwerpende, verklaart het beroep gegrond, dienvolgens het vonnis a quo wijzigende en doende wat de eerste rechter had behoren te doen, zegt voor recht dat er geen aanleiding bestaat tot verbreking van de pacht ten nadele van beroepers met veroordeling van deze laatsten tot ontruiming op pene van afdrijving;

Bevestigt voor het overige het bestreden vonnis; veroordeelt geïntimeerde tot de gerechtskosten dezer instantie.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE ANTWERPEN

1e kamer bis - 20 april 1956.

Voorzitter: M. Bossijns.

Advocaten: Mrs A. Diercxsens en J. Van Gestel.

Kindervergoedingen. — De commissaris ener N.V. is niet wettelijk onderworpen aan de verplichting tot bijdrage in de kindervergoedingen.

Nergens houdt de wet de verplichting in van de commissaris ener N.V. om bij te dragen in de kindervergoedingen. De wet van 10 juni 1937, die bepaalt dat het toepassingsgebied van deze wet bij K.B. zal worden verduidelijkt, laat evenmin toe bij K.B. het toepassingsgebied uit te breiden.

Het toepassen op de commissaris van een N.V. om reden van het waarnemen van een mandaat ligt buiten het toepassingsgebied van de wet van 10 juni 1935, die enkel uitbreiding om reden van uitoefening van een beroep voorziet.

Een commissaris van een N.V. is dienvolgens niet wettelijk onderworpen aan de verplichting tot bijdrage in de kindervergoedingen, daar het K.B. van 22 december 1938 zonder rechtsgrond is, waar het de verplichting tot deze categorie van personen uitbreidt.

Van den Bosch t/ Christelijke Onderlinge Kas voor Gezinsvergoedingen.

Overwegende dat het beroep, aan de hand van de voorgebrachte stukken, tijdig en in regelmatige vorm ingesteld, ontvankelijk voorkomt;

Overwegende dat de oorspronkelijke vraag, ingeleid bij dagvaarding dd. 17 mei 1955 strekte tot de veroordeling van huidige appellant tot betaling van Frs. 7.708,— in hoofdsom, voor bijdragen van het 2° semester 1950 tot en met het 1° semester 1953, om reden dat hij, als Commissaris ener N.V., onderworpen is aan de wetten en besluiten, houdende uitbreiding der kinderbijslagen tot de werkgevers en niet-loontrekkenden;

Overwegende dat de Wet, welke aan de grondslag ligt van geïntimeerde's vraag, deze is van 10 juni 1937;

Overwegende dat deze Wet bij haar artikel 1 nieuwe categorieën onderworpenen schept tot dewelke zij de verplichting tot bijdrage voor kindervergoeding uitbreidt;

Overwegende dat deze categorieën zijn: 1° deze voorzien bij alinea 1 nl. de werkgevers en de gewezen werkgevers, welke gehouden zijn of waren kindervergoeding te verzekeren aan de leden van hun personeel in uitvoering der wet van 4 augustus 1930; 2° de personen, zoals bepaald bij alinea 2 (en dewelke er bij Koninklijk Besluit kunnen worden aan onderworpen) en nl.:

a) les personnes qui exercent ou ont exercé une profession sans être engagées dans les liens d'un contrat de louage de services;

b) les employeurs qui... sont soustraits à l'application de cette loi, ainsi que les anciens employeurs qui ont bénéficié des mêmes dispositions;

Overwegende dat artikel 1 van gezegde wet, welke aldus de categorieën bepaalt der personen tot dewelke zij de verplichting tot bijdrage in de kindervergoeding uitbreidt, erbij voegt: «Le champ d'application de la présente loi sera précisé, pour le surplus, par le même arrêté.»;

Abonneert U op Rechtskundig Weekblad

Overwegende dat dit Organisch Koninklijk Besluit, in artikelen 1 en 9 der wet van 10 juni 1937 beoogd het Koninklijk Besluit is van 22 december 1938 op grond van hetwelk thans de veroordeling tot betaling van huidige appellant als commissaris ener N.V. wordt gevraagd;

Overwegende dat nergens in de wet de verplichting van een commissaris van N.V. wordt voorzien en evenmin de wet, welke wel de verduidelijking van het toepassingsveld bij Koninklijk Besluit voorziet, toelaat bij Koninklijk Besluit het toepassingsveld uit te breiden;

Overwegende dat het toepassen op een commissaris van een Naamloze Vennootschap om reden van het waarnemen van een mandaat, inderdaad buiten het toepassingsveld ligt van de wet van 10 juni 1937, dewelke enkel uitbreiding om reden van uitoefening van een beroep voorziet;

Overwegende dat dienvolgens een commissaris van een Naamloze Vennootschap niet wettelijk onderworpen is aan de verplichting tot bijdrage in de kindervergoedingen, daar het Koninklijk Besluit waar het de verplichting tot deze categorie van personen uitbreidt zonder rechtsgrond is;

Overwegende dat in tweede orde en, waar men zou aannemen dat de uitbreiding der verplichting tot een commissaris van een Naamloze Vennootschap binnen de opdracht ligt door de Wetgever aan de uitvoerende macht opgedragen, het uit bovenvermelde gegevens moet voortvloeien dat de gelijkstelling van een commissaris met een zelfstandige arbeider enkel kan zijn in hoofde van het uitgeoefende beroep en niet van het eenvoudig bekleed zijn met een mandaat vermits de wetgever enkel gewaagt van personen, welke een beroep uitoefenen;

Overwegende dat in derde orde, artikel 3 van het Koninklijk Besluit van 22 december 1938 zelf, hetwelk een minimum duurtijd voorziet voor de zelfstandige arbeider, waaraan de commissaris van een Naamloze Vennootschap door artikel 3 wordt geassimileerd uitdrukkelijk voor deze duurtijd de werkelijke uitoefening van het beroep in aanmerking neemt;

Overwegende dat dit voor de commissaris, als geassimileerde dan eveneens het geval moet zijn;

Overwegende verder dat artikel 19 van zelfde Koninklijk Besluitwet hetwelk de presumptie schept omtrent de minimum duurtijd eveneens uitdrukkelijk spreekt van « l'exercice de l'activité professionnelle... » en dit ook sub d) voor de commissaris van een Naamloze Vennootschap;

Overwegende dat waar de uitbreiding tot appellant door het Koninklijk Besluit van 22 december 1938 van de verplichte bijdrage in de kindervergoeding onwettelijk is, het eerste vonnis dient te worden hervormd en geïntimeerde, oorspronkelijke aanlegster, dient afgewezen, zodat het overbodig is aan appellante toe te laten te bewijzen dat hij minder dan 18 dagen per jaar in de uitoefening van zijn mandaat daadwerkelijk presteerde;

Overwegende dat dit bewijsaanbod gegrond zou zijn in de stelling in derde orde hierboven ontwikkeld, maar dat het ter zake niet dienend is vermits de Rechtbank de uitbreiding tot een beheerder of commissaris om reden van het waarnemen van een mandaat door het Koninklijk Besluit van 22 december 1938 als onwettelijk beschouwt, daar de wet van 10 juni 1937 dergelijke opdracht aan de uitvoerende macht niet verleent;

Om deze redenen :

De Rechtbank,
Rechtdoende in hoger beroep en op tegenspraak;
Alle verdere en strijdige besluiten van de hand wijzende;

Na erover beraadslaagd te hebben;

Verklaart het beroep ontvankelijk en gegrond;

Dienvolgens doet het bestreden vonnis te niet en opnieuw wijzende :

Zegt voor recht dat appellant niet gehouden is tot het betalen der hem gevorderde bijdragen in de kindervergoeding bij gemis aan enige wettelijke verplichting desontrent;

Wijst geïntimeerde af van haar oorspronkelijke eis met veroordeling tot de kosten van beide instanties.

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE ST-NIKLAAS

1e Kamer. — 17 april 1956.

Voorzitter : M. Blauwaert.

Rechters : M.M. Maes en Elewaert.

Referendaris : M. Cloquet.

Advocaten : Mrs De Schrijver en De Geyter.

Faktuur. — De verbintenis tot aflevering van een faktuur is niet een « haalschuld ».

Het principe van de « haalschuld » (artikel 1247 B.W.) is niet toepasselijk op de verplichting tot aflevering van een faktuur.

Fakturen worden inderdaad volgens een vast en algemeen gebruik normaal door de leverancier aan zijn klant verzonden.

Zulks strookt trouwens met de aard van de faktuur, die een bevestiging is van de schuldvordering van de leverancier; men ziet inderdaad niet in dat hij, die er belang bij heeft zich op een dergelijke bevestiging te beroepen, zou afwachten dat zijn schuldenaar er kennis zou van komen nemen in plaats van zelf die bevestiging ter kennis te brengen van de schuldenaar.

Moerenhout t/ P.V.B.A. Van Driessche Gebroeders.

Overwegende dat de vordering er toe strekt verweerster te horen veroordelen tot de afgifte van een factuur betreffende materialen welke verweerster aan eiser heeft geleverd, voor een waarde van 52.600 fr.;

Overwegende dat de vordering ook strekt tot de veroordeling van verweerster om aan eiser een schadevergoeding van 2.500 fr. te betalen;

Overwegende dat verweerster te Hamme woont, dat is buiten het gebied van de zittinghoudende Rechtbank;

Overwegende dat verweerster, zich hierop steunende, de onbevoegdheid opwerpt van de Rechtbank alhier;

Overwegende dat die exceptie niet gegrond voorkomt;

Overwegende dat de vordering strekt tot de afgifte van een factuur;

Overwegende dat weliswaar de voorwerpen van de verbintenissen principieel door de schuldeiser bij de schuldenaar dienen afgehaald te worden;

dat verweerster er dus zou kunnen aan denken te beweren dat eiser de factuur bij haar moest komen

afhalen en beschouwen dat de plaats waar de verbintenis moet uitgevoerd worden, ook Hamme is;

doch overwegende dat, zoals eiser het terecht staande houdt, het principe van de «haalbaarheid» van het voorwerp der verbintenissen (art. 1247 B.W.) niet toepasselijk is op de aflevering van een factuur;

dat de facturen inderdaad volgens een vaststaand en algemeen gebruik, normaal door de leverancier naar de cliënt worden verzonden, bij zover dat het posttarief voor het frankeren van facturen, een gunsttarief voorziet;

dat het ook daarom is, dat de leveraar niet alleen het feit moet bewijzen dat hij de factuur heeft opgemaakt, doch eveneens dient te bewijzen dat hij ze verzonden heeft en zelfs dat de cliënt ze heeft ontvangen;

dat die vereisten trouwens stroken met de aard van de factuur, die een bevestiging is van de schuldvordering van de leveraar;

dat men inderdaad niet inziet dat diegene die er belang bij heeft zich op dergelijke bevestiging te beroepen, zou afwachten, dat zijn schuldenaar er kennis van zou komen nemen, in stede van zelf die bevestiging ter kennis te brengen van de schuldenaar;

Overwegende dat verweerster tevergeefs aanvoert dat haar facturen te Hamme betaalbaar zijn;

dat het inderdaad niet gaat over de betaling van de schuld doch uitsluitend over de aflevering van de factuur;

dat verweerster klaarblijkelijk niet gerechtigd is een beding in te roepen, welk zou voorkomen op de factuur, indien zij er geen heeft willen afgeven;

Overwegende dat dit beding eiser trouwens niet zou binden vooraleer de koper door zijn aanvaarding van de factuur, niet zou hebben laten blijken dat haar vermeldingen — ook wat dit beding aangaat — conform zijn met de koop-verkoopovereenkomst;

dat dergelijke uitdrukkelijke of stilzwijgende aanvaarding alleszins noodzakelijk de ontvangst van de factuur veronderstelt, waar verweerster juist weigert dit document aan eiser te laten geworden;

Overwegende dat verweerster de gegrondheid van de vordering niet betwist en geen voorbehoud heeft geuit nopens besluiten die zij ten gronde zou nemen;

Overwegende dat eiser een schadevergoeding vordert van 2.500 fr.;

dat hij de grond niet bepaalt waarop zijn aanvraag steunt en namelijk niet precieseert of hij de buitengerechtigde kosten die hij moet doen om de veroordeling van verweerster te bekomen, ofwel of hij enige schade beoogt van een andere aard;

dat er aanleiding bestaat om aan eiser te bevelen zich dienaangaande te verklaren;

Om deze redenen,

de Rechtbank, makende melding dat artikels 2 en 30 tot 42 van de wet van 15 juni 1935 nageleefd werden,

Verklaart zich bevoegd, verklaart de vordering ontvankelijk en gegrond wat betreft de aanvraag tot aflevering van een factuur, dienvolgens verwijst verweerster om aan eiser binnen de drie dagen van de betekening van onderhavig vonnis, een regelmatige factuur af te leveren, voorzien met de nodige zegels voor taks en voor voldaan getekend voor zover zij reeds betaald werd;

en vooraleer verder ten gronde te beslissen, beveelt aan eiser zich te verklaren nopens de grond of nopens de gronden waarop hij zijn aanvraag tot vergoeding

steunt, — om nadien verder door de partijen geconcludeerd en gepleit te worden als naar recht;

Verzendt de zaak naar de algemene rol;

Verwijst verweerster in de kosten tot heden,

BOEKBESPREKING

A bibliographical guide to the Law of the United Kingdom, the Channel Islands and the Isle of Man.

— Institute of advanced legal studies, London 1956.

Voor de continentale juristen is deze bibliografische gids een uiterst welkom werkinstrument. Het feit dat dit boek opgesteld werd onder de leiding van één der meest vooraanstaande Engelse rechtsgeleerden, Professor F. Lawson, is een waarborg voor de degelijkheid ervan.

De opvatting is in zekere mate nieuw, vermits de opstellers zich niet beperkt hebben tot een geordende opsomming, maar zich daarenboven uitgesproken hebben over de waarde der voorhanden zijnde werken. En het is juist met het oog op de bruikbaarheid van deze gids voor *civilians*, dat enkel de voornaamste en meest waardevolle werken van het Engels recht in deze bibliografie werden opgenomen.

Dit handboek is ingedeeld in verschillende hoofdstukken, waarin in het kort een inleiding wordt gegeven over de onderscheidene takken van het Engels recht, gevolgd door een *select bibliography*. Verder wordt dan nog herhaaldelijk gewezen op sommige standaardwerken, die in elke tak toonaangevend zijn.

Ten slotte wordt het geheel vervolledigd door een kort overzicht van de rechtsliteratuur in Schotland, Noord-Ierland, de Channel Islands (Jersey, Guernsey) en het eiland Man.

Een lijst der auteurs en der behandelde trefwoorden sluit deze gids af.

De uitgave is — zoals trouwens de meeste Engelse rechtswerken uitstekend verzorgd en laat een zeer gunstige indruk na. De bibliografische gegevens zijn volledig (naam, voornamen, titel, uitgave, uitgever, plaats en datum), hetgeen niet altijd mag gezegd worden van gelijkaardige werken (vgl. o.m. de dikwijls onvolledige aanduidingen in David R., *Introduction à l'étude du droit privé de l'Angleterre*, Parijs 1948).

Voor al wie zich aan het Engels recht interesseert, is dit werk ten zeerste aan te bevelen.

Marcel Storme.

Vlaamse Juristen,

abonneert U

op het

Rechtskundig Weekblad

BIBLIOGRAPHIE

Frankrijk

- Aberkane Hassen.* — Essai d'une théorie générale de l'obligation Propter Rem, en droit positif français. — Libr. gén. de droit et de jurisprudence.
- Affaire (L') Sade.* — Compte rendu sténographie complet du procès du 15 décembre 1956, et le texte intégral de la plaidoirie de M. Maurice Garçon. — J. J. Pauvert.
- Bouyeron R.* — Des scellés en matière civile et commerciale. — Montchrestien.
- Carjeu J. M.* — Quelques aspects du nouveau projet de statut des Nations-Unies pour une juridiction criminelle internationale.
- Chapus R.* — Responsabilité publique et responsabilité privée. — Libr. gén. droit et jurisprudence.
- Choukroun Ch.* — Les Droits des associés non-gérants dans les sociétés à responsabilité limitée. — Libr. gén. droit et jurisprudence.
- Despax M.* — L'Entreprise et le droit. — Libr. gén. droit et jurisprudence.
- Fraikin G.* — Traité de la responsabilité du transporteur maritime. — Libr. gén. droit et jurisprudence.
- Gouy G., Pallu de Lessert P., Page L., Raison A.* — Traité général du notariat — Libr. du journal des notaires et des avocats.
- La Bigne de Villeneuve M. de.* — Principes de sociologie politique et de statologie générale. — Sirey.
- Léauté J.* — Secret militaire et liberté de la presse. — Presses univ. de France.
- Lemasurier R.* — Le Droit de l'Ile de Jersey ou la loi, la coutume et l'idéologie dans l'Ile de Jersey. —
- Lescot B.* — Cahier de travaux pratiques de législation du travail. — Les Nouveautés de l'enseignement.
- Mégret J.* — Droit rural. — Edit. sociales françaises.
- Rodière R.* — Droit civil. — 2e année. — Sirey.
- Terré Fr.* — L'Influence de la volonté individuelle sur les qualifications. — Libr. gén. droit et jurisprudence.
- Yakementchouk R.* — La Révision des traités multilatéraux en droit international. — Pedone.
- Yannacoureas N.* — Les Retenues disciplinaires du salaire, leur établissement et leur contrôle dans l'entreprise moderne. La Protection juridique du salaire. — Libr. gén. droit et jurisprudence.

Engeland

- Allen, Sir Carleton Kemp.* — Law and orders. — Stevens & Sons.
- Ashenhurst P.H.* — Police and the People. — Blackwell Sci.
- Barton T.* — History of the Manchester Municipal Officers' Guild 1906-1956. — Manchester M.O.G.
- B.C.A.* — Tutors. The Principles of English Law. — Text books.
- Barrie S.* — How to form a Private Company. — Jordan.
- Bianchi H.* — Position and Subject-matter of Criminology. — North-Holland Pub. Co.
- Bilberforce R., A. Campbell & N. Elles.* — The Law of Restrictive Trade Practices and Monopolies. — Sweet & M.
- Blume W.* — American Civil Procedure. Prentice Hall, 1955 : Bailey Bros.
- Brown F.* — Lighting Laws at a Glance. — Police Review.

- Charpentier A.* — etc. (Ed.). Opinions of the Committees on Professional Ethics of the Association of the Bar of the City of New York and the New York County Lawyers' Association. — Columbia U.P. : Oxf. U.P.
- Curry T.* — The Conduct of Meetings. — Jordan.
- Devlin, Sir P.* — Trial by Jury. Hamlyn Lect. — Stevens & Sons.
- Fallon T.* — Craftsmen in Crime. — Muller.
- Ferguson J. & D. McHenry.* — The American Federal Government. — McGraw.
- Ferguson J. & D. McHenry.* — The American System of Government. — McGraw.
- Finlay J.* — Questions and Answers on Executors and Administrators. — Sweet & M.
- Gillhespy E.* — Almanac and Legal Directory.
- Graveson R. & F. Crane.* — A Century of Family Law. Sweet & M.
- Greenwall H.* — They Were Murdered in France. — Jarrolds.
- Griffiths O. & E. Taylor.* — The Principles of Company Law. — Textbooks.
- Humphreys, Sir T.* — A Book of Trials. — Heinemann.
- Jolowicz H.* — Roman Foundation of Modern Law. — Oxf. U.P.
- Johnston J.* — Alcatraz Island Prison. — Hamilton, Staff.
- Kemp D. & M.S.* — The Quantum of Damages. — Sweet & M.
- Lees D.* — etc. — Local Expenditure and Exchequer Grants. — Inst. of Municipal Treasures.
- Lonie F.* — The Local Government Handbook (Victoria). — Australia : Sweet & M.
- Maxwell W. & L.F.* — Legal Bibliography of the British Commonwealth, v. 2 : English Law from 1801-1954. — Sweet & M.
- McNair, Lord.* — International Law Opinions. — Camb. U.P.
- Nickolls L.* — The Scientific Investigation of Crime. — Butterworth.
- Palmer, Sir F.* — Company Precedents. — Stevens & Sons.
- Paterson J.* — Licensing Acts. — Butterworth & Shaw & Sons.
- Radzinowicz L.* — History of English Criminal Law and Its Administration from 1750. — Stevens & Sons.
- Ramaswamy M.* — The Creative Role of the Supreme Court of the United States. — Stanford U.P. : Oxf. U.P.
- Redgrave A.* — Factories Acts. — Butterworth & Shaw & Sons.
- Samuels H.* — Trade Union Law. — Stevens & Sons.
- Shah S.* — Lectures on Company Law. — Bombay : Sweet & M.
- Sheridan L.* — Fraud in Equity. — Pitman.
- Some Aspects of the Law Relating to Physical Education Teachers.* — Physical Educ. Assn, Hamilton HO, Bidborough.
- Thomas J.* — Road Traffic Law. — Police Review.
- Wilkinson G.* — Road Traffic Offences. — Solicitors' Law.

Zwitserland

- Jeanrenaud M.* — La réglementation spéciale des cartels. Ses principes et ses formes. Etude de droit comparé. — Lausanne, Roth & Sauter 1955.

Oostenrijk

- Gall K.* — Die Lohnsummensteuer nach dem Gewerbesteuerengesetz 1953. Wien : Verl. f. Jugend u. Volk. 1956.
- Krasensky H.* — Übersicht über die wichtigsten österreichischen Gesetze auf dem Gebiete des Währungs- und Kreditwesens seit der Ersten Republik. Wien, Manz. 1956.
- Ouwednik K.* — Das Wiener Jugendwohlfahrtsrecht. — Wien : Magistrat der Stadt Wien. 1956.
- Zimmer V.* — Das Kraftfahrzeug im österreichischen Steuerrecht, mit Hinweisen auf die Einkommensteuer d. Deutschen Bundesrepublik. — Wien, Hölzel 1957.

Duitsland

- Abraham H.* — Das Seerecht. — Berlin, de Gruyter 1956.
- Abs H.* — Der Schutz wohlervorbener Rechte in internationalen Verkehr als europäische Aufgabe. — Heidelberg, Verl. Ges. Recht u. Wirtschaft 1956.
- Atzler P.* — Bürgerschaft. Grundpfandrechte (Grundfälle). 10. Aufl. Schussenried/Württ., Selbstverl. 1956.
- Atzler P.* — Wie bereite ich mich richtig auf die Referendarprüfung vor? Materialrechtliche Grundfälle. 8. Aufl. Schussenried/Württ. Selbstverl. 1956.
- Aye H.* — Die Leistungen nach dem Bundesversorgungsgesetz.
- Das Bau- und Wohnungsrecht in Bayern. — Stuttgart, Boorberg 1956.
- Bausinger L.* — Das Kommunalrecht in Hessen. — Stuttgart, Boorberg 1956.
- Blaese E.* — Die Förmlichkeiten der Revision in Strafsachen. — Berlin, Vahlen, 1956.
- Brockmann Th.* — Bundeslaufbahnverordnung. — Berlin, Vahlen 1956.
- Clauss H.* — Wohnraumbewirtschaftung. — Stuttgart : Boorberg 1955.
- Engisch K.* — Einführung in das juristische Denken. Stuttgart : Kohlhammer 1956.
- Fischerhof H.* — Rechtsfragen der Energiewirtschaft. — Frankfurt a.M., Verl. f. Sozialwissenschaften 1956.
- Freckmann E.* — Die Beitreibung von Forderungen im Verwaltungszwangsverfahren. — Stuttgart : Boorberg 1956.
- Freckmann E.* — Der Gewerbesteuerausgleich in Hessen. — Stuttgart : Boorberg 1956.
- Fröhner K.* — Zwangsvollstreckung und Beitreibung von Geldforderungen der Gemeinden. — Stuttgart : Boorberg 1956.
- Geib E.* — Schleswig-Holsteinisches Landesbeamtenrecht. — Stuttgart, Kohlhammer 1956.
- Geisler F.* — Das Fischereirecht in Baden-Württemberg. — Stuttgart, Boorberg 1956.
- Göbel K.* — Gemeindeordnung für Baden-Württemberg. — Stuttgart, Boorberg 1956.
- Hepfner K.* — Gemeinde- und Landkreiswahlen in Baden-Württemberg. — Stuttgart, Boorberg 1956.
- Hoeres O.* — Die Großhandelsbegünstigung bei der Umsatzsteuer. Februar 1956. — Stuttgart, Boorberg 1956.
- Hoffmann W.* — Zweites Gesetz zur Regelung von Fragen der Staatsangehörigkeit. — Vom 17. mai 1956. — Stuttgart, Kohlhammer 1956.
- Jagusch H.* — Die Praxis der Strafzumessung. — Berlin : de Gruyter 1956.

- Jehle O.* — Fürsorgerecht. — München : Kommunal-schriftenverl. 1956.
- Kantel W.* — Gemeindeverfassung und Gemeindeverwaltung. 2., völlig überarb. Aufl. — Göttingen : Schwartz 1956.
- Kernert K.* — Altesvorsorge für Unternehmer und Arbeitnehmer. 4. Aufl. — Stuttgart, Boorberg 1956.
- Lange H.* — Bürgerliches Gesetzbuch. Allgemeiner Teil. — München : Beck 1956.
- Larenz K.* — Geschäftsgrundlage und Vertragserfüllung. — München, Beck 1957.
- Lenski E.* — Die Einkommensteuer. — Stuttgart, Boorberg 1956.
- Lind E.* — Das neue Gemeindegewirtschaftsrecht in Hessen. — Stuttgart, Boorberg 1956.
- Lind E.* — Die Vergnügungssteuer. — Stuttgart, Boorberg 1956.
- Lindgen E.* — Bundesdisziplinarrecht. — Hamburg, v. Decker 1956.
- Mayer E. u. O. Widmann.* — Hand- und Spanndienste der Gemeinden. Stand : November 1956. — München : Boorberg 1956.
- Meisner C., H. Stern u. F. Hodes.* — Nachbarrecht im Bundesgebiet (ohne Bayern) und in Westberlin. — Berlin, Schweitzer 1956.
- Mommsen Th.* — Römisches Strafrecht. — Graz, Akad. Druck- u. Verl. Anst. 1955.
- Münch H.* — Die Beteiligung von Familienangehörigen am Betrieb. 4. Aufl. Stuttgart, Boorberg 1956.
- Norda H.* — Das Kommunalwahlrecht im Lande Niedersachsen. — Stuttgart, Boorberg 1956.
- Obermayer K.* — Verwaltungsakt und innerdienstlicher Rechtsakt. — Stuttgart, Boorberg 1956.
- Pritsch E.* — Gesetz über das Wohnungseigentum und das Dauerwohnrecht. — Berlin : de Gruyter 1956.
- Reinicke H.E.* — Hauptsatzung und Geschäftsordnung. T.1.2. — Stuttgart, Boorberg 1956.
- Richter u. Arzt.* — Berichte u. Vorträge b. d. Tagungen der Juristisch-Psychiatrischen Vereinigung in Hessen u. Rheinland-Pfalz 1950-1953. — München, E. Reinhardt 1956.
- Rodemann C.W.* — Das Konzessionsabgabenrecht. — Stuttgart, Boorberg 1956.
- Rosenberg L.* — Die Beweislast auf der Grundlage des Bürgerlichen Gesetzbuchs und der Zivilprozessordnung. — München, Beck 1956.
- Schmied E.* — Das Staatsangehörigkeitsrecht der Tschechoslowakei. — Frankfurt a.M., Metzner 1956.
- Schmitt M.E.* — Recht und Vernunft. — Heidelberg : Kerle 1955.
- Späth G.* — Kaufvertrag und Werkvertrag. Januar 1956. — Stuttgart, Boorberg 1956.
- Spresny K.* — Steuerratgeber für Handel, Handwerk und freie Berufe mit einem Verzeichnis abzugsfähiger Betriebsausgaben. 6. Aufl. — Stuttgart, Boorberg 1956.
- Turegg K.E. von.* — Lehrbuch des Verwaltungsrechts. 3. neubearb. Aufl. — Berlin, de Gruyter 1956.
- Unruh B.* — Das hessische Polizeigesetz. — Stuttgart, Boorberg 1956.
- Unruh B.* — Die Unterbringung der Obdachlosen. — Stuttgart, Boorberg 1956.
- Wenzel A.* — Das Dienststrafrecht in Bayern. — München, Boorberg 1956.
- Zepf E.* — Das Jagdrecht. — Stuttgart, Boorberg 1956.

BALIELEVEN

VLAAMSE CONFERENTIE BIJ DE BALIE VAN ANTWERPEN

« Bezinning over het Recht »

Voor haar vergadering van 21 februari 1957 had de Vlaamse Conferentie als gast de heer Zeger Van Hee, Professor aan de Katholieke Universiteit te Leuven, die als titel van zijn voordracht, « Bezinning over het Recht » had gekozen.

Het hoeft geen betoog dat zowel de spreker, als de titel van de voordracht, grote belangstelling wekte, en een volle zaal lokte.

Prof. Van Hee is bekend als een eminent jurist, die als lid in verscheidene nationale en internationale commissies zetelt.

Voor zijn oud-studenten, is hij vooral bekend om zijn originaliteit en zijn spirituele humor.

Het betoog van Prof. Van Hee was dan ook zoals verwacht, vol pittige passages, sprankelend van humor. Spreker betreurt het rechtsisolement van ieder land, veroorzaakt door de nationale wetgevingen, hetwelk leidt tot de besloten rechtsruimten, en waardoor het gevaar ontstaat dat we een belijdingsrechter zullen krijgen.

Een ogenblik hebben we gedacht, aldus de spreker, dat onze wensdroom van universele rechtsbeginselen, werkelijkheid zou worden, — dit was met het proces Nürnberg.

Ook in het binnenland worden vele beginselen opgedrongen door machtsgroepen die vreemd zijn aan de traditionele rechtsbeginselen.

Met lichte spot geeft spreker dan zijn oordeel te kennen over de « Code Napoleon », een triestige voortbrengst van de 18^e eeuw, waarvoor de Prof. bitter weinig bewondering voelt. In dit verband behandelt spreker de totstandkoming van onze overeenkomsten, en dit door de kortsluiting van twee « willen ». Alhoewel de « wil » voor de mensheid nog een mysterie is, schijnen de juristen die te kennen.

Eenzijdige wilsuiving, vergelijkt spreker met het zich opsluiten in een kamer. Spreker maakt dan een vergelijking met de paritaire overeenkomsten, waar steeds moet onderhandeld worden, en uit de starheid der contracten wordt losgebroken. Spreker uit ook zijn verwondering over de neiging van hooggeplaatste juristen om feiten te registreren in plaats van aan het recht een ordenende functie toe te kennen. Volgens Prof. Van Hee volgt het recht de gebeurtenissen veel te traag, hoogteperiodes in het recht zijn dan ook avondstonden. Prof. Van Hee geeft als besluit van zijn meesterlijk betoog te kennen, dat er een dwingend gebod bestaat, dat we terug gaan naar het fundamentele van het recht, « herbronning » zoals hij dat noemt.

Na deze uiteenzetting, die met veel aandacht werd gevolgd, zal er nog druk nagepraat worden over de vele revolutionaire ideeën, die werden vooropgezet.

C. P.

TIJDSCHRIFTEN

Omnilegie, n° 1, januari 1957 :

Wetgeving.

Tijdschrift voor Strafrecht, afl. 1, 1957 :

Prof. Mr B. V. A. Röling : De strafbaarheid van de rechtspersoon. — Dr Th. W. van Veen : Het subsociale element van delict of voorwaarde voor straf ? — Prof. Mr W. F. Prins : Verduistering van staat.

Nederlands Juristenblad, afl. 8, 23 februari 1957 :

Prof. Mr J. C. van Oven : De echtscheiding in het nieuwe Burgerlijk Wetboek. — Mr J. W. van der Zanden : Het Zeekanaal van Suez (II). — Mr C. D. van Boeschoten : De kwaliteitsrekening van de faillissementscurator.

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-ambt en Registratie, n° 4480, 23 februari 1957 :

Mr C. H. Beekhuis : Enige problemen met betrekking tot de hypotheek op een onverdeeld aandeel (VIII, slot). — Mr J. Rozemond : Echtgenoten en derden. — Mr K. Westerling : Artikel 164a B.W. sub a, m.o. Prof. Mr J. C. van Oven. — Prof. Mr G. de Grooth : Overzicht der Nederlandse Rechtspraak, Verbintenissenrecht (VII).

Journal des Tribunaux, n° 4140, 24 février 1957 :

Paul Garçon : La responsabilité civile de l'instituteur. — Jurisprudence.

Jurisprudence du Port d'Anvers, vol. 1 & 2, 1957 :

Van der Perren F. : La convention de Bruxelles sur les connaissements du 25 août 1924 et les lettres de garantie. — Jacques van Doosselaere : Le problème des clauses marginales et des lettres de garantie.

Recueil Dalloz de doctrine de jurisprudence et de législation, 8e cahier, 23 février 1957 :

René Rodière : Les qualités de gardien et de commettant dans la location de véhicule avec chauffeur.

Juris Classeur Périodique. — La semaine juridique, n° 8, 20 février 1957 :

Pierre Souty : Action civile. — Unions départementales des associations familiales. — Atteinte à la personne d'une enfant naturelle.

VLAAMSE JURISTEN,

Abonneert U op het "Rechtskundig Weekblad"